

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХОДОЗНАВСТВА
Кафедра східної філології

Кваліфікаційна робота магістра
з філології на тему:

ФРАЗЕО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ З КОМПОНЕНТОМ «ОЧІ»
В СУЧАСНИХ АРАБСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ :
ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

студентки групи МПар 55-18
факультету сходознавства
денної форми навчання
Освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: арабська мова, англійська мова
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізації 035.067 Східні мови та літератури
(переклад включно), перша арабська
Рябовол Олени Олександрівни

Науковий керівник:
к.філ.н., доцент Лихошерстова М.Ю.

Допущена до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1.1 Історія виникнення фразеології як науки	8
1.2 Основні методи дослідження фразеологічних одиниць та визначення їх проблем	13
Розглядаючи методи дослідження фразеологічних одиниць (ФО), ми не тільки визначмо ці методи, а й визначмо проблеми співвідношення та еквівалентності семантики ФО, бо не зважаючи на достатню кількість досліджень це питання залишається не розв'язаним.	13
1.3 Поняття семантичного поля	19
1.4 Теоретичні аспекти дослідження фразео-семантичних полів в арабській мові	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ З АРАБСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ	28
2.1 Фразео-семантичне моделювання фразеологізмів із компонентом «очі» в арабській мові на прикладі Корану та української мови на прикладі Біблії	28
2.2 Зіставні аспекти арабської та української мов на прикладі літературних творів	33
2.3 Тематичні групи фразеологічних одиниць	38
Висновки до розділу 2	43
Розділ 3 Фразео-семантичне поле на позначення компонента «очі» в літературній творчості арабської та української мов	44
3.1 Зіставлення компонента на основі віршів арабської та української мов	44
3.2 Виявлення факту схожості або розбіжності існування однакових прислів'їв на матеріалі арабської народної мудрості у перекладі на українську мову	51
Висновки до 3 розділу	57
Висновки	59
АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ	61

ВСТУП

Лінгвістичний аналіз творів народної творчості має велике значення в пізнанні мови і розумінні його історії, в дослідженні естетики художнього слова та традиційної народної духовної культури. Особливого значення набуває вивчення мови прислів'їв і приказок, які справедливо відносяться до числа ключових текстів фольклору, що містять всі основні мотиви усної народної творчості. Мова відображає дійсність і створює картину світу, специфічну й унікальну для кожного народу, етнічної групи, мовного колективу, що використовують її як засіб спілкування. При вивченні іноземної мови відбувається занурення в культуру народу. Важливим історико-лексичним пластом кожної мови є фольклор, в тому числі прислів'я і приказки.

Фразеологія як наука виникла нещодавно, лише на початку 20 століття. Було опрацьовано основні засади фразеології, які дали можливість відокремити її від лексикології, стилістики та синтаксису. Фразеологія як наука продовжує розвиватися і привертати увагу дослідників. Стійкі словосполучення з давніх давен цікавили дослідників. Метою дослідників було зібрати та зберегти для майбутнього покоління різні прислів'я та приказки, тощо. Адже це все народні перлини минулих поколінь. На сьогоднішній день нез'ясованими залишаються питання про статус фразеології, хто є основоположником даної дисципліни та велика кількість проблем з теорії даної науки. Науковий пошук у цих напрямках продовжується. Низка відомих науковців присвятила свої дослідження цьому питанню, зокрема: М.А.Охріменко, О.А.Соловйова, В.В. Виноградов, Л.А.Булаховський, В.Л.Архангельський, В.М. Мокієнко, В.П. Жуков, О.М. Мелерович, В.Г. Гак, М.Ф. Алефіренко, и Л.Г. Авксентьев, В.С. Морозова, М.Т. Демський, О.В. Кунін, Н.М. Амосова, А.І. Альохіна, Ш. Баллі, , М. Горький, А.Н. Афанасьєв, М.М. Кониленко, З.О.Попова та інші.

Сьогодні по всьому світу вивчають різні мови, у тому числі й арабську. Гарне вивчення будь-якої мови потребує не лише фундаментальних знань, граматики та вивчення звичайної повсякденної лексики, але й також важливу роль у цьому відіграє її фразеологія. Арабська мова багата на крилаті вирази і вони заслуговують уваги та дослідження у різних аспектах мови та культури.

Ще за часів зародження мови та культури, прислів'я та приказки стали невід'ємною частиною людського життя. Джерелами прислів'їв та приказок були реальне життя і побут людей. Адже люди співали пісні, складали легенди, писали перекази, мали вірування у різні прикмети і цьому слугували сили природи за якими люди вели спостереження за тих часів. Джерела прислів'їв та приказок постійно поповнюється, завдяки народним казкам, притчам, бувальщинам, оповіданням, легендам, пісням.

У нашу повсякденну лексику входить дуже багато слів з різної тематики, наприклад про природу, побут, газетна лексика, політична лексика, юридична лексика, медична лексика, а також лексика, що стосується частин тіла. Саме ця лексика за допомогою якої ми можемо розглянути людину з антропологічної точки зору, що допоможе у дослідженні тієї чи іншої культурної мовної особливості. Можна зазначити, що такий вид лексики називається соматичним. Така лексика позначає частини тіла людини та можливості її організму. Це одна з найцікавіших та найважчих лексико – семантичних груп певної мови бо просто назвати якусь частину – це легко, а мати змогу описати її функції, можливості, вади пов'язані з цією частиною тіла, до цього треба прикласти дещо більше зусиль.

Очевидно, що проблема походження крилатих висловів в арабській мові вимагає більш детального дослідження. Проте питання щодо походження багатьох фразеологізмів – певне, не може бути вирішено однозначно.

Актуальність цього дослідження полягає у тому, щоб дослідити питання фразеологізмів – соматизмів, які ще досить не достатньо вивчені, а

також взаємозв'язок мови та культури в сучасній арабській і українській мовах, які є досить розповсюдженими та досить актуальними. Культурна специфіка мовних фразеологічних соматичних одиниць завжди викликала підвищений інтерес науковців, оскільки можна дізнатися про різні сторони та прояви певних культурних явищ у мові. Наше дослідження проводиться на матеріалі фразеологізмів – соматизмів, тобто містять фразеологічні одиниці які містять компоненти пов'язані з назвою частин тіла людини. Особлива увага приділяється фразеологізмам – соматизмам тому, що вони складають питому частину лексичного фонду будь-якої мови та культури.

Об'єктом дослідження є фразео-семантичне поле, яке позначає компонент «Очі» в сучасній арабській і українській мовах.

Предметом дослідження є прислів'я та приказки в літературній арабській і українській мовах які позначають компонент «Очі».

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей функціонування фразео-семантичного поля на позначення компонента «Очі».

Мета роботи визначає вирішення наступних завдань :

- Дослідити історію виникнення фразеології як науки;
- Визначити основні методи досліджень фразеологічних одиниць;
- Визначити роль поняття семантичного поля;
- Змодельовати фразео-семантичне поле із компонентом «очі» в арабській мові на прикладі Корану і в українській мові на прикладі Біблії;
- Зіставні аспекти арабської та української мов на прикладі літературних творів;
- Моделювання тематичних груп фразеологічних одиниць.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що компонент «очі» буде вперше розглядатися у рамках фразео-семантичного поля. Окрім цього, ми не знайшли робіт, де б розглядалося зіставлення фразеологічних одиниць даного компоненту в арабській мові, тому це дозволяє нам висвітлити семантику фразеологічних одиниць які ми будемо аналізувати на прикладі арабських та українських матеріалів та порівнювати данні з них.

Теоретичне значення нашого дослідження полягає у тому, що отримані результати доповнять та збагатять численні праці з дослідження фразеології в арабській та українській мовах. Матеріали нашого дослідження містять низку нової інформації, яка може послугувати матеріалом для вивчення теорії фразеосемантичного поля, також робота може слугувати як матеріал для подальшого дослідження.

Матеріалом дослідження є російсько-арабський фразеологічний словник А.М. Фавзі, В.Т. Шклярів, коранічні тексти, збірник «100 арабських прислів'їв з Лівії» Мухаммад Абдель Кафі (переклад з арабської мови Т.М. Лебединська, Ю.М. Круглянка), збірка «Народ скаже — як зав'яже: Українські народні прислів'я, приказки, загадки, скоромовки.» Н. С. Шумада, стаття «Концепт око як відображення української етносвідомості і світобачення (на матеріалі діалектної фразеології Середнього Полісся)» .

Практичне значення проведеного дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів та висновків у розробці арабсько-українських матеріалів та українсько-арабських матеріалів, а також може бути використаним для викладацької діяльності арабської мови, а також при перекладі інших матеріалів(літературні твори: вірші, казки, пісні, легенди та інше) з арабської мову на українську та з української мови на арабську.

Актуальність роботи полягає у фразеологічних одиницях, які у даній роботі вони пов'язані з компонентом «очі», в арабській та українській мові, що мають значущу кількість одиниць, опис особливостей їх семантики, а також їх функціонування в сучасній арабській та українській мовах, що є

важливим як для української аудиторії так і для арабської в цілому для вивчення та засвоєння матеріалу.

Методи дослідження: ми використовуємо порівняння, лексичний та семантичний аналіз для зіставного аналізу матеріалів, а також ми використовуємо метод часткової вибірки, бо ми маємо один конкретний компонент в нашій роботі.

Структура роботи

Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку літератури.

Апробація роботи проводилася на Міжнародній студентській науково-практичній конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови” (КНЛУ, 20-22 березня 2019 р.). Тема доповіді: «Теоретичні аспекти дослідження фразео-семантичних полів в арабській мові». Тези опубліковано у збірнику матеріалів конференції (с. 237-239).

РОЗДІЛ 1 ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ В СУЧАСНІЙ АРАБСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

1.1 Історія виникнення фразеології як науки

Фразеологічний фонд мови завжди привертав увагу мовознавців. Цінні спостереження для розвитку фразеологічної теорії ми можемо знайти в таких роботах як, наприклад М.В. Ломоносова, Ф.І. Буслаєва, О.О. Потебні, І.І. Срезневського, Ф.П. Фортунатова, О. О. Шахматова й інших видатних дослідників. Становлення фразеології як галузі лінгвістики, відбувалося таким чином, що спочатку поступово фразеологія виокремилась із синтаксису, лексикології, а також стилістики, і тому сприяло, з одного боку, ґрунтовне дослідження синтаксичної природи словосполучень (у працях О. О. Шахматова, Ф.П. Фортунатова) та, з іншого боку, висвітлення у стилістико-семантичному аспекті стійких словесних комплексів (Ш. Баллі, А. Сеше тощо).

Щодо ідеї створення фразеології як самостійного розділу лінгвістичної науки ще у 20-х роках обґрунтував Є. Д. Поливанов, радянський лінгвіст, сходознавець та літературознавець, який вважав, що цей розділ «займе відособлену і стійку позицію (подібно до фонетики, морфології тощо) у лінгвістичній літературі майбутнього, коли в послідовній постановці різноманітних проблем наша наука буде позбавлена випадкових прогалин» [6, с.63].

У середині 50-х років ХХ століття мовознавець Б. Ларін писав, що фразеологія перебуває в стані «прихованого розвитку» [5, с.25].

Початок формування фразеології пов'язують з ім'ям швейцарського вченого, а саме Шарля де Баллі, думки якого було викладено в таких книгах як «Нарис стилістики» (1905) і «Французька стилістика» (1909). Суть фразеологічної одиниці Ш. Баллі вбачає насамперед у семантичних ознаках.

Шарль де Баллі говорив, що «якщо в якому-небудь словосполученні кожен компонент частково або повністю втрачає своє значення й тільки сполучення в цілому зберігає чіткий смисл, то виходячи з цього ми можемо стверджувати, що маємо справу з фразеологічним виразом»[11, с.87] . Учений висловлював низку прогресивних ідей, які були втілені в розробку його пізніх досліджень. Насамперед він виділяв чотири групи словосполучень:

- 1) вільні словосполучення;
- 2) звичні сполучення, тобто словосполучення з відносно вільним зв'язком компонентів (серйозне захворювання, небезпечне захворювання);
- 3) фразеологічні ряди, тобто групи слів, у яких два розташованих поряд поняття зливаються майже в одне;
- 4) фразеологічні єдності, тобто сполучення, в яких слова втратили своє значення й виражають єдине нерозкладне поняття[8, с.29] .

У своїх інших роботах, таких як «Французька стилістика», Ш. Баллі виокремлює вже дві групи: вільні словосполучення і фразеологічні єдності. Дослідник визначив також ознаки, які сприяють фразеологізації, тобто наявність архаїзмів, утрата живих синтаксичних зв'язків і та інше та подав зразки стилістичного аналізу фразеологічних синонімів і синонімічних лексем у фразеологізмах. На думку швейцарського лінгвіста, фразеологічна одиниця відповідає таким вимогам:

- 1) складається з декількох слів, які пишуться окремо;
- 2) ці слова розташовані в певному незмінному порядку й не допускають уведення між ними будь-яких слів;
- 3) жодне зі слів такого виразу не може бути замінене іншим [12, с.98].

Проте сам учений вважав названі ознаки лише домінантними й виявив факт того, що цих ознак недостатньо, і трапляються фразеологічні одиниці, які «не відповідають цим трьом умовам», а «деякі слова звороту можуть бути замінені іншими».

Академік В. Виноградов ще у 40-х роках ХХ століття розробив власну концепцію, базуючись на теорії Шарля де Баллі. Концепція заключається в тому, що :

- стійкість фразеологічної одиниці є наслідком її семантичної цілісності;
- у фразеологічних одиницях значення цілого ніколи не дорівнює значень елементів;
- ступінь семантичного поєднання слів — компонентів і співвідношення семантики всього вислову із семантикою його окремих складників є основою виділення головних типів фразеологічних одиниць.[6, с.8]

Особливе місце у лінгвістичних дослідженнях займає семантична класифікація В.В. Виноградова. Опрацьована на ґрунті синтаксичних ідей О.О. Шахматова з урахуванням результатів наукових досліджень швейцарського стиліста Ш. Баллі, ця класифікація по суті започатковувала основи фразеології як лінгвістичної дисципліни[1, с.10].

Щодо розвитку цієї галузі мовознавства, то тут варто зазначити, що перший значний вклад у науку вніс академік І.К. Білодід своєю фундаментальністю, яка заклала основи глибокого та всебічного вивчення фразеології. Її питанням присвячені і поодинокі фрагменти в мовознавчих працях Л.А. Булаховського. Дослідженнями в області фразеології займалися і Г.М. Удовиченко, М.А. Жовтобрюх, Л.С. Паламарчук, М.М. Палинський, Л.Г. Скрипник, В.С. Ващенко та багато інших.

Лінгвіст Є. Малиновський називає три періоди становлення фразеології:

- 1) 20-ті — 40-ві рр. ХХ ст. — спроба визначити місце фразеології в колі мовознавчих дисциплін;
- 2) 50-ті — 60-ті рр. — розвиток ідей В. Виноградова, розробка основних концепцій, становлення двох підходів до визначення обсягу фразеології — широкого й вузького;

3) 70-ті — 80-ті рр. — залучення до вивчення фразеології лінгвістичних, історичних, фольклорних, етнографічних даних, широких генетичних і типологічних паралелей[14, с.46] .

У розвиток фразеологічної теорії зробили також значний внесок С.І.Ожегов, О.М.Бабкін, О.С.Ахманова, М.М.Шанський, В.Л.Архангельський, В.П.Жуков, О.І.Молотков, Л.І.Ройзензон та інші науковці.

Розвиток фразеологічних студій пов'язаний з іменами Л.А.Булаховського, П.Й.Горецького, І.К.Білодіда, І.Г.Чередниченка, П.П.Плюща та інших сучасних мовознавців. Творчий доробок цих науковців важко переоцінити.

Із появою перших словників, у яких фіксується фразеологічний матеріал, починається процес становлення науки про теоретичні та практичні принципи укладання фразеологічних словників.

Словниковий опис фразеологічних одиниць має давню традицію і відомий ще з XVII ст., хоча терміни «фразеографія», «фразеологічний словник» з'явилися лише в 60-х рр. XX століття[7, с.6].

Формування фразеографії поділяється на два основні періоди:

- період зародження (XVII - XVIII ст.) ;
- період становлення (XIX - поч. XX ст.).

Особливо відзначається II половина XIX ст., коли в зборі та систематизації фразеологічних матеріалів беруть участь багато культурних діячів того часу[8, с.20] . У словниках XVII століття фразеологічні одиниці спеціально не описувалися. Вони виступали ілюстративним матеріалом до слів, або іноді окремі фразеологізми витлумачувалися одним чи двома словами. У XVIII столітті К. Зіновієв та І.П. Котляревський систематизували фразеологічні матеріали в невеликі збірки. І.П. Котляревський іноді подає значення фразеологічних одиниць чи їх переклад. Саме тоді значна кількість фразеологічних одиниць оформилася та закріпилася в мові, а інші тільки розпочали процес формування від прислів'їв і приказок до фразеологізмів[6, с.56].

Збір і систематизація фразеологічних матеріалів особливо активізувалася в I половині XIX ст. У II половині XIX ст. публікуються фольклорні збірки М.В. Закревського, М. Номиса, П.П. Чубинського, М.Ф. Комарова, І.І.Манжури, І.Я. Франка, О.Н. Малинки, І.В. Бессараби та ін., у яких фіксується значно більше впорядкованих та опрацьованих фразеологічних одиниць, а також використано фразеологічні матеріали, взяті з виданих раніше праць[12, с.8]. Таким чином, в збірках II половини XIX - поч. XX ст. здійснено перші спроби дослідження теоретичних проблем фразеології.

Отже, становлення та розвиток фразеології як самостійної лінгвістичної дисципліни відбувалось певним чином поетапно. Перший етап ми можемо виокремити як період, що охоплює кінець XVIII та XIX століть. Його можна визначити як підготовчий, оскільки фразеологія ще не розглядається як самостійний розділ мовознавства, поки що тут йдеться лише про пошук та нагромадження цінних надбань народу: прислів'їв, приказок, влучних образних виразів, тощо. При цьому дослідники ставлять перед собою мету чітко визначити та пояснити їх значення, вказати на джерело виникнення. Для цього етапу характерне зокрема укладання фольклорних та етнографічних збірників прислів'їв та приказок, пареміологічних видань. Порушувалося, а частково й розв'язувалося чимало питань, що стосуються фразеології. Видатних учених того часу вже цікавили, зокрема, проблеми походження фразеологічних одиниць, їх класифікація. На кінець XIX століття присутні вже спроби аналізу структурно-семантичних особливостей фразеологізмів.

Початок XX століття ми можемо вважати власне етапом становлення фразеології як самостійного розділу мовознавства. Саме в кінці 20-х років постає питання про її систематичне вивчення власне як лінгвістичної дисципліни, і значна заслуга в цьому належить зокрема проф. Є.Д. Поливанову. Цей час від початку й надалі характеризується появою вже

власне наукових праць, присвячених фразеології як окремому розділу лінгвістичної науки (В.В. Виноградов, І.К. Білодід та ін..).

Але разом з цим фразеологічні дослідження кінця ХХ початку ХХІ століття лише набирають своїх обертів. Теоретичні та практичні питання фразеології потребують детального вивчення та обґрунтування. Багато завдань залишається невисвітлених і потребують свого опрацювання.

1.2 Основні методи дослідження фразеологічних одиниць та визначення їх проблем

Розглядаючи методи дослідження фразеологічних одиниць (ФО), ми не тільки визначмо ці методи, а й визначмо проблеми співвідношення та еквівалентності семантики ФО, бо не зважаючи на достатню кількість досліджень це питання залишається не розв'язаним.

Лінгвіст О.В. Кунін зазначив, що лексика з фразеології «є єдиною областю мовних явищ, де сам зміст культури даного колективу в дану епоху відображається більш чи менш безпосередньо»[11, с.6].

Вивчення фразеології як підсистеми мови передбачає поглиблену розробку як загальних, так і спеціальних питань, зокрема проблеми значення фразеологічної одиниці (далі ФО), її відображення у лексикографії, а також функціонування ФО у сучасній літературній мові. На перших етапах розвитку фразеологічної науки вивчались в основному такі питання, як цілісність значення, сталість переосмислених словосполучень, їх здатність виконувати роль певних членів речення та функціонувати як окреме слово тощо.

Фразеологія (від гр. *phrasis* «вираз, зворот» і *logos* «слово, вчення») визначається мовознавцями як сукупність фразеологізмів певної мови (у вузькому розумінні – лише ідіоми та стійкі сполучення слів), або ж як розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови (у широкому

розумінні – ідіоми, фразеологічні сполучення, прислів'я, приказки, крилаті вислови тощо) [9, с.290]. Становлення фразеології пов'язують з ідеями французького мовознавця Ш.Балі, який зокрема запропонував термін «фразеологізм». В окрему лінгвістичну дисципліну фразеологія відділилась в першій половині ХХ століття завдяки А.Н. Афанасьєв та В.В.Виноградову належить визначення основних понять, обсягу завдань фразеології. Він запровадив термін «фразеологічна одиниця», запропонував класифікацію фразеологізмів.

Ряд мовознавців, зокрема О.В.Кунін, М.М. Кониленко, З.О.Попова, В.Л.Архангельський, М.Ф.Алефіренко висловлюють думку, що фразеологія сформувалася як окрема мовна галузь[2, с.24]. Однак інші автори не виділяють її як окремий підрозділ[4, с.52].

Феномен фразеологічного значення настільки складний і багатогранний, що всі властивості цього явища неможливо відобразити у порівняно короткому роз'ясненні поняття . Тому існує багато визначень фразеологічного значення, залежних від критеріїв, покладених в їх основу. Визначаючи фразеологічне значення через поняття «фразеологізм», А. В. Кунін зауважує, що це «незмінна інформація, яка виражається семантично ускладненими окремо оформленими одиницями мови, що не утворюються за структурно-семантичними моделями вільних сполучень слів».

Не менш важливим критерієм, на основі якого визначається фразеологічне значення, є співвідношення між значенням фразеологізму і семантикою складових даних компонентів фразеологічних одиниць. Такі лінгвісти як О. І. Діброва та А. А. Уфімцева підкреслювали, що «значення фразеологізму не дорівнює сумі значень його складових компонентів». Так, на думку М. Ф. Алефіренка, фразеологічне значення не відрізняється об'єктом визначення лексичних значень компонентів і не виводиться з них.

Критерій співвідношення фразеологічного значення та семантики компонентів фразеологізму відображає специфіку даного лінгвістичного явища, тому можна прийняти таке визначення фразеологічного значення, яке

запропонував А. М. Мелерович: «фразеологічне значення є мовним значенням особливого типу, закріпленим за усталеним словосполученням, тією чи іншою мірою абстрагованим від семантики мовних елементів, які утворюють його вираження і внаслідок цього розподіляються безпосередньо і повністю між словами, які входять до складу сполучення»[16, с.184].

Для фразеологічних одиниць характерними є образність, емоційне та стилістичне забарвлення. В.О. Плотніков запропонував 10 ознак, які б визначали ступінь фразеологічності словосполучень. До них він включив такі характеристики як:

- ідіоматичність;
- дослівна неперекладність на інші мови;
- наявність компонентів з утраченим лексичним значенням або із застарілою граматичною формою;
- граматична категоріальність;
- невмотивованість значення;
- незмінність граматичної форми;
- синтаксична немодельованість;
- відсутність варіантності;
- неможливість вставити в середину виразу якесь слово;
- неможливість синтаксичних перетворень[10, с.292-293] .

Фразеологія вивчає фразеологічну систему мови в її сучасному стані та історичному розвитку. Фразеологія як і будь-яка інша дисципліна має певні методи дослідження, а саме:

1. Метод семантичної ідентифікації.

Метод полягає у тому щоб виділити основні ознаки, що дають змогу (або навпаки, не дають такої змоги) змінити зворот певним словом-ідентифікатором (тобто логічний еквівалент, який служить лише засобом опису явища не є фактом мови): «бути як сардина в банці» (бути переповненим).Цей метод був використаний Ш.Баллі для визначення стійкого сполучення.

2. Контекстологічний метод.

У цьому методі висвітлюється контекстуальна взаємодія слів у їх сполученнях в залежності від типу контексту-змінного, вказівний мінімум має більшу або меншу кількість варіацій у межах одного семантичного оточення слів, де варіації компонентів виключені або максимально обмежені. Цей метод був опрацьований Н.Н.Амосовою[3].

3. Метод оточення.

За допомогою цього метода структуру фразеологізму можна визначити як систему зав'язків між словосполученням та елементами контекстного оточення, що із цією фразеологічною одиницею пов'язані.

4. Метод фразеологічної ідентифікації.

У цьому методі на відміну від методу семантичної ідентифікації відрізняється тим, що не прирівнюється до слова, як це робив Ш.Баллі. Теорія еквівалентності фразеологізму слову змінюється теорією співвіднесеності зі словами. Цей метод опрацював О.В.Кунін.

Більшість відомих лінгвістів розглядають фразеологію загалом, її частини: ідіоми, крилаті вислови, прислів'я, приказки, тощо[13].

Фразеологізми, як мовні одиниці не лише виконують номінативну функцію, але й впливають на читача, викликаючи у нього певну емоційну та образну реакцію. Проблема зіставлення ФО завжди була і залишається темою багатьох досліджень. У зв'язку з національно – культурною специфікою цих мовних одиниць, в ході перекладу виникає необхідність проаналізувати міжкультурну адаптацію та міжмовну трансформацію.

В своїй статті Р.Р Закіров "Особливості перекладу фразеологічних одиниць арабської мови на російську мову" говорить, що фразеологічні одиниці є найбільш складними для перекладу. При перекладі фразеологізмів необхідно передати його зміст, його образність, знайти аналогічний переклад і не втратити при цьому стилістичну функцію фразеологізму[11, с.22].

При перекладі фразеологічних одиниць з арабської на українську мову слід спиратися на структурно-типологічні та функціонально-сміслові

підходи еквівалентності фразеологізмів, адже ці ознаки можуть допомогти аналізувати та зіставляти один фразеологічний компонент з іншим. І як було зазначено у попередньому абзаці, що переклад фразеологічних одиниць досить складне явище і роблячи аналіз якогось фразеологізму або зіставлення, то для нас є важливим адекватний переклад та не менш важливим є віднайти правильний еквівалент і розуміти, що представляють собою ці еквіваленти. Через невизначеність та неоднакове розуміння фразеологізму відбувається велика плутанина.

Саме тому, А.В. Кунін запропонував таку класифікацію для визначення фразеологічних еквівалентів:

- 1) повні еквіваленти;
- 2) часткові еквіваленти;
- 3) аналоги;
- 4) безеквівалентні одиниці[15, с.4].

Повні фразеологічні еквіваленти – це фразеологічні одиниці арабської та української мови, що збігаються семантично, лексично, стилістично;

Часткові фразеологічні еквіваленти – це звороти арабської мови, які повністю передають семантико-стилістичне забарвлення фразеологізмів, але відрізняються структурно-граматичною організацією та компонентним складом. Часткові фразеологічні еквіваленти можна поділити на дві групи:

- фразеологічні одиниці, що збігаються за значенням, стилістичною спрямованістю, близькі по образності, але дещо відрізняються за лексичним складом.
- друга група це фразеологічні одиниці, що співпадають за значенням, образністю, стилістичною направленістю, але відрізняються числом в якому стоїть іменник.

Фразеологічні аналоги – це фразеологізми арабської мови, які співпадають за семантикою, стилістичною направленістю, але відрізняються за образністю (граматична структура при цьому може як співпадати так і не співпадати);

Безеквівалентні фразеологізми – це фразеологізми, які не мають відповідностей в фразеологічній системі іншої мови. Розрізняють такі способи перекладу безеквівалентних фразеологізмів як : калькування, описовий метод перекладу, лексичний, комбінований.

В своїй книзі Е.М Солодухо пише, що фразеологічні кальки – це фразеологічні одиниці, які виникли в результаті точної чи зміненої структури і значень іншомовних прототипів засобами запозиченої мови[21, с.66].

В свою чергу Р.А Юсупов відзначає, що калькування це значення раніше невідомого поняття за зразком іншої мови[25, с.79].

Описовий спосіб перекладу полягає у передачі сенсу фразеологічної одиниці за допомогою слів, словосполучень або речень. Описовий спосіб перекладу повністю розкриває суть явища ,яке описується ,але при цьому «образне вираження втрачає свою образність, передається лише загальний фразеологічний сенс»[23, с.87].

Лексичний спосіб перекладу слугує для перекладу цілих фразеологічних одиниць. В деяких випадках можна використовувати одне слово.

Комбінований переклад – це спосіб перекладу, який найбільш повно передає початкове значення фразеологізму в іншій мові та надає всі існуючі можливості перекладу. При використанні комбінованого перекладу надається описовий переклад, який пояснює фразеологічну одиницю.

Таким чином, фразеологія це стійкі сполучення слів, що не утворюються раптово у мовленні, а входять у нього як готові блоки з певним значенням. Також залишаються актуальними такі питання як проблеми розуміння і поняття фразеологічної одиниці. Перед перекладачем стоїть проблема вибору найточнішого еквівалента та визначення ефективності перекладу тієї чи іншої фразеологічної одиниці.

1.3 Поняття семантичного поля

У сучасному мовознавстві семантичне поле визначається як сукупність мовних одиниць, які об'єднані спільністю змісту і відображають понятійну, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ.

Основний зміст опису семантики полягає у тому, що поступово утверджувався системний погляд на значення слів, який знайшов своє вираження у семантичному полі. Сукупність лексики або ж увесь словниковий склад мови побудований за ієрархічною ознакою. В свою чергу словниковий склад мови поділяється на семантичні поля, в свою чергу, ці поля поділяються на лексико-семантичні групи, сім'ї та окремі слова. Й. Трір ввів поняття – поле це сукупність мовних одиниць, об'єднанні спільністю змісту та відображають понятійну, наочну або функціональну схожість явищ, що позначаються. Р.Мейер виділяє три типи семантичних полів:

- 1) природні (назви дерев, тварин, частин тіла та ін.)[50].
- 2) штучні (назви військових звань, складові частини механізмів та ін.),
- 3) напівштучні термінологія мисливців і рибалок, етичні поняття та ін[56].

Та однак, М.Жгенті зазначає, що семантична впорядкованість словесного поля зумовлена семантичною ознакою, тобто словесним значенням одиниць, що входять до його складу. Дослідник також пропонує методика "семантичних ознак". Така методика дозволяє нам порівнювати структурно-семантичні організації полів різних мов[50].

Сьогодні проводиться досить активне дослідження семантичних, лексико-семантичних, функціонально-семантичних полів, фразео-семантичних полів, зокрема на матеріалі української та арабської мов.

Незважаючи на різноманітність підходів до вивчення польової організації мови, в науковій літературі склалося загальне уявлення про поле. Насамперед, поле це сукупність мовних одиниць, у переважній кількості лексичних випадків, що пов'язані понятійною спільністю. Виділення того чи іншого поля в мовній системі проводиться за принципом ідентифікації Ш.

Баллі. У своїй основі це принцип семантичної ідентифікації. Так, наприклад, при зарахуванні мовного елемента до складу морфо-семантичного поля враховується не тільки зовнішня, а й внутрішня, семантична, спільність формальних показників. Мовні одиниці, які утворюють поля, відбивають об'єктивні зв'язки явищ і предметів матеріальної дійсності, їхню предметну, понятійну або функціональну схожість лексико-семантичними групами, тематичними групами, синонімічними рядами. Найкрупнішим утворенням у структурі поля нерідко є лексико-семантична група (ЛСГ)[51].

У семантичні поля слова входять незалежно від зовнішньої форми, іноді навіть в одне поле об'єднуються слова різних частин мови. Всі мовні елементи взагалі можуть зближуватися на підставі подібності, або суміжності. Семантичні поля також можуть об'єднувати слова за подібністю чи суміжністю їх значень. Перші угруповання називаються лексико-семантичними, а другі тематичними полями.

Семантичне поле характеризується такими основними властивостями:

- 1) наявністю семантичних відношень (кореляцій) між складовими його словами;
- 2) системним характером цих відношень;
- 3) взаємозалежністю та взаємообумовленістю лексичних одиниць;
- 4) відносною автономністю поля;
- 5) безперервністю позначення його смислового простору;
- 6) взаємозв'язком семантичних полів у межах всієї лексичної системи [49].

Розглядаючи семантичне поле, варто зупинитись на його структурі. У структурі семантичного поля можна виділити такі частини:

- 1) ядро поля, що представлено родовою семою – компонентом, навколо якого розгортається поле. Оскільки ядро є лексичним вираженням смислів, або семантичних ознак, воно може замінити кожен із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми;

2) центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, загальне з ядром і між собою, значення;

3) периферія поля складається з одиниць, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у заявку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичну цільність мовної системи;

4) фрагменти поля є вертикально - ядерною і центрально - периферійною структурою.

Лексико-семантична група це сукупність слів, що відносяться до тієї ж частини мови, об'єднаних внутрішньомовним зв'язком на основі взаємообумовлених і взаємозалежних елементів значення.

Дослідження мови за методом семантичного поля знаходить застосування в лексикології, лексикографії, граматиці, науці про мову художньої літератури, порівняльній лінгвістиці та інших галузях мовознавства[22, с.3].

Структурна організація семантичного поля:

- виявлення і опис структури поля;
- опис семантичної структури складових його елементів;
- вивчення генезису одиниць поля;
- виявлення особливостей формування поля.

Таким чином у сучасній лінгвістиці лексико-семантичне поле – це семантико-парадигматичне утворення, що має певну автономність і специфічні ознаки організації: спільну нетривіальну частину у тлумаченні, ядерно-периферійну структуру, існування зон семантичного переходу. Їхня будова повторює принципову будову багатозначних слів (Ю.Апресян, М.Нікітін).

1.4 Теоретичні аспекти дослідження фразео-семантичних полів в арабській мові

Сучасна лінгвістика підкреслює фундаментальну значимість мови як системи, що є основою для придбання, зберігання і розвитку наших знань про світ. Одним з найважливіших процесів пізнавальної діяльності людини є осмислення інформації, яка надходить, а також формування концептів. Процес концептуалізації розглядається як процес породження нових смислів. Результат когнітивної діяльності є утворенням концептуальних систем, які відображають людський досвід і показують, те як людина осмислює світ. Розумові операції завжди об'єктивуються в мові, яка має свої ресурси для їхньої експлікації, пропускаючи все крізь призму своєї культури.

За словами Л.Л. Нелюбіна, “повноцінне знайомство з будь-якою культурою передбачає не лише аналіз її матеріальних і духовних артефактів, не лише знання історичної, географічної, економічної та інших детермінантів, але і спробу проникнення в образ мислення нації, спробу подивитися на світ очима носія мови цієї культури”[52, с.329].

За останні десятиліття відчувається доволі стрімкий розвиток фразеології, її інтенсивність характеризується різноманітністю проблем, що досліджуються. Все більшого значення набуває порівняльно-зіставне вивчення систем фразеологізмів в різних мовах. Становлення фразеології як галузі зумовлене дослідженням семантичної природи словосполучень, а також висвітлення семантико-стилістичних і фразео-семантичних особливостей. Фразеологізми є тим ресурсом мови, що відображає у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури, фіксує і передає від покоління до покоління культурні цінності й установки тобто унікальні культурні та універсальні сутнісні коди. Тіло людини як об'єкт і суб'єкт пізнання навколишнього світу, як носій соматичного коду культури залишається актуальним об'єктом сучасної антропоцентричної етнофразеології. А тому не випадково, що соматизми характеризуються здатністю активно виступати в

переносних значеннях, а також великою фразеотвірною продуктивністю. На думку вчених, фразеологізми-соматизми є одним із найдавніших прошарків фразеології та складають одну із найбільш важливих частин фразеологічного складу мови[68].

Як зазначав В.Д. Ушаков, що коранічна фразеологія залишила свій слід у сучасній арабській літературній мові, адже вона не тільки лягла в основу фразеології арабської мови, а також вплинула на фразоутворення в цій мові, наприклад : *بريش باحدى عينيه* - Не заплющити очей (букв.) - кліпати одним оком, тобто не спати та дивитись кудись, у якусь точку. Так як це не великий фразеологізм в ньому не спостерігається втрати свого основного категоріального значення предметності й первинного значення “органу зору” та його похідного значення “здатності бачити щось”[65, с4].

Термін “фразеосемантичне поле” нещодавно з’явився у дослідженнях, відповідно до яких ФСП містить сукупність фразеологічних одиниць, пов’язаних між собою за змістом. Такі одиниці мають загальну інтегральну й інваріантну семантичні ознаки, які об’єднують усі фразеологізми в певну групу, що протиставляється іншим полям з погляду семантики. Більшість дослідників виділяють семантичну ознаку як головну ознаку фразеологічної одиниці. Проте відомо, що фразеологічною цілісністю володіють не лише фразеологізми, але й вільні словосполучення[21, с.28].

На думку А. Назаряна, що основною ознакою фразеологічної одиниці має бути не лише семантичною, але й диференціальною. У процесі фразеологізації відбувається семантичне перетворення, під час якого план змісту і план вираження не збігаються. Наявність такого перетворення обертає вільне словосполучення у фразеологічну одиницю і надає їй фразеологічної стійкості. Під фразеологізацією ми розуміємо процес семантичного перетворення, що спричиняє до формування якісно нових одиниць мови. Семантичне перетворення виступає основною ознакою фразеологічних одиниць як арабської, так і української мов, що дає змогу відмежувати їх від стійких нефразеологічних зворотів[45, с.52].

Останнім часом зростає увага до проблеми людського чинника в мові, відбувається перехід від лінгвістики іманентної, де об'єктом вивчення є мова сама в собі й для себе, до лінгвістики антропологічної, що пропонує вивчати мову в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, духовно-практичною діяльністю.

Як зазначає Ю.М. Караулов, «не можна пізнати саму по собі мову, не виходячи за її межі, не звертаючись до її творця, носія, користувача – до людини, до конкретної мовної особистості». Однак звернення до творця мови, тобто до людини, не може бути повним, цілісним без аналізу і розуміння тієї лексики, яка породжена пізнанням її самої, передусім без аналізу соматичної лексики, яка іменує й відображає елементи будови людини, тобто без групи назв частин її тіла, яка є, без сумніву, одним із способів презентації соматичного коду культури в мовній картині світу.

Носії різних мов можуть бачити світ дещо по-різному, крізь призму своїх мов, тому погляд на світ є не універсальним, а національно специфічним. У науковий обіг увійшов вислів “мовна картина світу”. Це поняття стало одним із концептуальних у теорії пізнання. “Під мовною картиною світу звичайно розуміють зафіксовану в мові і специфічну для конкретного мовного колективу схему сприйняття дійсності; за допомогою цього поняття з'ясовують специфіку буття людини, народу” [6, с. 120].

Фразеологізми української мови та арабської мови значно відрізняються як за лексичним, так і семантичним значенням, що мають подібності та відмінності. Такі відмінності яскраво проявляються при встановленні лексико-семантичній еквівалентності фразеологізмів в арабській та українській мовах. Підтвердження цих положень підкріплюється висновками дисертаційної роботи, яку досліджував носій мови [3, с.25].

М.А.Федорова називає соматизм лексико-семантичною одиницею фразеологічного поля, яка має значення "частини тіла". Термін "соматизм"

в лінгвістиці вперше використав Ф.Вакк. Він вважає соматизми найдавнішим пластом фразеології. [29,с.81]. За думкою Л.І. Ройзензона, соматизми мають внутрішню форму, тобто той зв'язок, який існує між значенням фразеологічного звороту і реальними значеннями його компонентів[22, с. 65].

В українській лінгвістиці фразеологія розглядається як розділмовознавства, що вивчає лексико-семантичну сполучуваність. Такий погляд на фразеологію тісно пов'язаний з проблемами механізму фразеутворення, мовної діяльності, в якій складне фразеологічне ціле виступає як особлива семантична категорія [38, с.487].

Таким чином, це дозволяє зробити висновок про те, що в арабських лексикографічних працях, поряд з лексемами, фіксувалися і різні стійкі неоднорічні утворення – як словосполучення, так і пропозиції. Водночас слід зазначити, що поряд з мовними неоднорічними одиницями в роботах зустрічаються і авторські утворення: цитати, витяги з поетичних творів і т.д.

Багата лексикографічна література арабського середньовіччя містить надзвичайно цінний лексико-фразеологічний матеріал, яким не володіють інші розвинені мови і який може бути використаний в якості основи для історичних і порівняльних досліджень.

Соматична лексика – одна з найбільш репрезентативних груп лексики. Причиною постійної уваги до соматизмів є той факт, що процес усвідомлення себе серед навколишньої дійсності і визначення себе як особистості людина почала з відчуттів, які виникають безпосередньо Бертта Е.Т. Фразеологізми із соматичним компонентом у сучасних угорській та українській мовах 57 через органи чуття і частини власного тіла. Людське тіло виявилось одним з найдоступніших для спостереження і вивчення об'єктом, і слова, що позначають частини тіла людини, так само древні, як і

сама людська свідомість [7, с. 155]. Група соматизмів, як одна з найбільш архаїчних і стійких до змін компонентів лексичної системи, завжди використовувалася і використовується при вирішенні багатьох важливих проблем історії мови, зокрема для встановлення спорідненості мов. Ця лексико-семантична група найнаочніше демонструє процес утворення вторинних значень, семантичний зміст яких пов'язаний з людською діяльністю.

Висновки до розділу 1

У розділі ми розглянули питання щодо історії фразеології і фразеологічних полів в арабській та українській мовах, семантичних полів, фразеологічних одиниць, класифікації фразеологічних одиниць та їх проблеми також розглянули характеристики фразеологічних одиниць їх класифікації, основні методи (метод семантичної ідентифікації, контекстологічний метод, метод оточення, метод фразеологічної ідентифікації), та проблеми еквівалентності які в більшості випадків ускладнюють точність перекладу, що у свою чергу веде за собою проблему співвідношення(зіставлення) фразеологізмів, у мові. Також з'ясували, що фразеологічні одиниці не тільки виконують номінативну роль, а й також впливають на емоційний стан людини. Ми можемо зробити висновки, що фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук: лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки і країнознавства. Фразеологія збагачує лексикологію інформацією про зміни, яким піддаються слова у складі фразеологічних одиниць, а також дає додаткову інформацію в багато розділів загального мовознавства. Аналіз фразеологічного матеріалу дуже важливий для лінгвокраїнознавств. Значна роль у фразеології відводиться соматичній фразеології, адже завдяки їй ми

можемо, спираючись на такі прислів'я, описати людину не тільки з культурної точки зору, а й з антропологічної точки зору. Таким чином, можна зробити узагальнення, що фразеологія як наука не стоїть на місці, а стрімко розвивається.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ З АРАБСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

2.1 Фразео-семантичне моделювання фразеологізмів із компонентом «очі» в арабській мові на прикладі Корану та української мови на прикладі Біблії

Про прислів'я та приказки арабського народу протягом століть написано чимало праць, висловлено багато думок та припущень. Любов до крилатих висловів довгий час була і залишається характерною рисою для арабської культури. Розквіт усної поезії в період Джагілії спостерігався як у кочових, так і у осілих арабських племен, навіть після зародження і швидкого поширення ісламу, арабська поезія однаково користувалась популярністю як серед підкорених племен, так і серед племен-підкорювачів. Значний акцент робився на дослівне запам'ятовування усних та писемних форм. Це особливо помітно на прикладі мусульманського населення, серед якого дослівне запам'ятовування цілих коранічних текстів досить поширене явище. Серед усіх існуючих шаблонних висловів у арабській мові найбільш поширеними є приказки та прислів'я. Араби знаходили букви так, ніби то їм притаманні емоційно-художній сенс, що доволі часто використовувався у поезії. Писемність порівнювали з гарним садом та квітами[43, с.658].

Переважно кочове життя арабських племен, зумовлене довколишнім середовищем, не сприяло розвитку таких форм мистецтва, як архітектура, скульптура, живопис, театр. Тривалі переходи в пустелі з її одноманітним ландшафтом, життя у віддалених кочів'ях давали лише один вихід творчій енергії арабів-кочовиків: усе багатство їхніх художніх виражальних засобів полягало в усній народній творчості. «Бедуїни не знають живопису й скульптури, нескладні їхні танці; якщо відволіктися від орнаментів, які жінки творять на килимах, то можна дійти висновку, що володіння словом, мистецтво оповіді й поезія - головне тло показу творчого обдарування народів Арабського Сходу»[43, с.658].

Не знаходячи розмаїття в довколишній дійсності, кочовик шукає його в оригінальних поетичних образах, метафорах, несподіваних порівняннях. Це прагнення, пронесене крізь віки, найточніше висловив відомий арабський літератор Мустафа Лутфі Манфалуті (1876–1924): *«Красу я люблю більше в уяві, ніж у реальній дійсності.., мене жахає думка, що дійсність могла б відняти в мене цю фантастичну відраду уяви»*[70, с.95].

З огляду на таку постановку проблеми актуальним залишається вивчення механізмів моделювання навколишньої дійсності представниками як західних, так і східних культур та відображення його результатів у їх мовній свідомості, насамперед за допомогою образних одиниць, з-поміж яких чи не найважливішу функцію виконують фразеологізми як було вже зазначено вище.

Система цінностей арабо-мусульманського світу контрастує. Протягом ось уже майже XIV століть Коран надавав і продовжує впливати на формування людської особистості, граючи, зокрема, визначальну роль в становленні відносини людини до інших людей і світу в цілому, у формуванні норм поведінки та спілкування. Він закріпив результати тривалого процесу перебудови соціальної психології, забезпечивши божественною санкцією своє домінуюче положення. Якщо поняття добра і зла в російській та українській культурі це категорії "умоглядні", то в арабській культурі матеріалом являється поведінкова норма, детермінована релігійними установками. Яскравим прикладом, що уособлює таке поняття є вираз «око за око» :

Аль-Маїда (Трапеза) 45-й аят:

وَكُنْتُمْ عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصًا فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Тлумачення Ельміра Кулієва

Ми наказали їм в ньому: душа – за душу, око – за око, ніс – за ніс, вухо – за вухо, зуб – за зуб, а за рани – відплата. Але якщо хто-небудь

пожартувати цим, то це стане для нього спокутою. Ті ж, які не приймають рішень відповідно до того, що послав Аллах, є беззаконниками.

ір ас-Сааді, сура Аль-Маїда, 52 аят :

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ
أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ تَادِمِينَ

Тлумачення Ельміра Кулієв

Ти бачиш, що ті, чиї серця вражені недугою, вони поспішають серед них і кажуть: «Ми боїмося, що нас спіткає біда». Але, може бути, Аллах з'явиться з перемогою або своїм велінням, і тоді вони стануть шкодувати про те, що приховували в собі.

У даному прикладі, на відміну від попереднього прикладу слово «око» відсутнє, але тут ми бачимо, що виконується важлива роль цього слова як органу зору «бачити».

Таким чином можна зробити висновок, що прислів'я є стійкими формами повчального характеру, в яких відображені різні сторони життя та досвід народу. Релігія займає значне місце в арабському світі і в житті кожної людини арабського світу. Коран мав великий вплив протягом століть і продовжує впливати на формування особистості, граючи, визначальну роль в становленні відносини людини до інших людей і світу в цілому[67].

Як було зазначено вище, що фразеологія є невід'ємною частиною будь якої етнокультури і українська мова не є винятком. Як в арабській мові, так і в українській мові релігія відіграє досить значущу роль для людини.

У процесі розвитку людської спільноти традиційно встановлювалися певні норми поведінки людини в суспільстві, вироблялися етичні правила, своєрідні закони моральної поведінки. Вони набували форми влучних афористичних висловів. Джерелами прислів'їв було реальне життя й побут людей. Це яскраві перлини народної мудрості, які не втратили свого сенсу й донині[40].

Найвідоміша у світі книга - Біблія яка існує вже понад 3000 років і перекладена 1200 мовами. І Старий, і Новий Заповіти можна викласти в досить короткій історії, що починається творенням світу, нашої, планети, перших людей, їх зіпсуттям, винищенням усього живого потопом. У Книзі книг представлені міфи, легенди, епос, релігійно-ритуальні та юридичні кодекси, історичні хроніки, притчі, воїнські повісті, перекази, оповіді, народні пісні, релігійні гімни, любовна лірика, молитви, повчання, пророцтва тощо. Тому, на думку багатьох людей, вона є неповторною й цікавою для будь-якого читача незалежно від віку, статі, освіти, національності, власних уподобань.

Біблійну мудрість доносили своєму народові Григорій Сковорода, П. Гулак-Артемівський, М. Максимович, М. Шашкевич, а Т. Шевченко, де в вреалях біблійної історії Ізраїлю вбачали схожість із суспільними негараздами України.

У всіх релігіях і християнство не є виключенням, існує вираз *«око за око»*. Принцип *«око за око»* був частиною Закону, який Бог у давнину дав через Мойсея ізраїльському народу. Пізніше його процитував Ісус у своїй Нагірній проповіді. Цей вислів вказував на те, що, коли злочинця притягували до суду, його покарання мало відповідати скоєному злочину.

Принцип *«око за око»* застосовувався у випадках, коли одна людина навмисно завдавала тілесної шкоди іншій. В Законі Мойсея було сказано: *«Перелом за перелом, око за око, зуб за зуб - те, що він зробив іншій людині, треба зробити і йому»*. Принцип *«око за око»* не давав людині права самотійно здійснювати помсту над кривдником. Навпаки, він допомагав суддям призначити справедливе покарання - не занадто суворе і не занадто м'яке. Але цей принцип не поширювався на християн. Він був частиною Закону Мойсея, а Ісус скасував цей Закон своєю жертвовною смертю. Але цей принцип *«око за око»* інколи трактують не зовсім правильно. Насамперед,

цей принцип не дозволяє карати людину навмисно, надмірно та жорстоко. Навпаки, той хто судив злочинця повинен був перш ніж винести вирок, мав добре вивчити обставини цього злочину і встановити дійсність щодо зловмисних дій злодія. Таким чином принцип *«око за око»* запобігав надмірній жорстокості при покаранні правопорушників.

Ісус розумів, що дехто неправильно тлумачить принцип *«око за око»*. Він виправляв таких людей, сказавши: *«Ви чули, що сказано: “Око за око і зуб за зуб”. А я кажу вам: не противтеся лихій людині. Хто вдарить тебе по правій щоці, підстав йому й ліву»*. На противагу цьому тут говориться про те, що найголовніше в Законі - це любов. *«Він сказав: «Люби Єгови, Бога свого... Це перша і найбільша заповідь. І друга, подібна до неї: “Люби свого ближнього, як самого себе”. На цих двох заповідях тримається цілий Закон»*. Ісус навчав, що його справжніх послідовників розпізнаватимуть не по мстивості, а по любові.

Дивлячись на всі ці приклади ми можемо зробити висновки, що будь-яка релігія не закликає нас бути жорстокими та вчиняти самосуд не розібравшись у скоєні навмисного злочину або навпаки не скоєнню цього злочину. В данному виразі *«око за око»* через релігію різних народів людям, народу, сучасному поколінню, майбутнім поколінням намагаються донести, те що зло породжує зло і краще або стерпіти кривду, або віддатися справжньому, тобто законному суду.

Через віки пронесли українці завдяки Святому Письму віру в свого Бога і в свій народ, в його життєву силу. Це Письмо зміцнювало надію на те, що вихід із неволі буде знайдено за умов дотримання наслідування Божих заповідей, і стверджувало любов до усіх як запоруку світової гармонії. Біблія також є невичерпним джерелом мудрості щодо покаяння, морального самовдосконалення і пізнання істини.

2.2 Зіставні аспекти арабської та української мов на прикладі літературних творів

Оскільки любов до крилатих висловів довгий час була і залишається характерною рисою для арабської культури та сам кочовий стиль життя арабів вплинув на пасивний розвиток різних видів мистецтва, крім усної народної творчості. Володіння словом, мистецтво оповіді й поезія це головне тло показу творчого обдарування народів Арабського Сходу.

Упродовж усього життєвого шляху – від народження і до смерті – погляд відіграє надзвичайно важливу роль у людському житті. Контакт погляду є найдієвішим видом не мовленнєвого спілкування. Саме з очима пов'язано чимало вірувань та забобонів у різних народів. Віками очі асоціювалися з силою й таємницею, їх і досі називають дзеркалом людської душі. Очі та вирази очей важливі не лише для невербального відображення людських емоцій, але й для передачі іншої, у смисловому плані дуже різноманітної інформації. З усіх частин тіла, які використовують для передачі інформації, очі - найважливіша й найпридатніша для відображення найтонших нюансів людських почуттів і переживань. Зоровий контакт - це один із головних способів спілкування.

Наведемо декілька прикладів. Одним із таких прикладів може послугувати вираз «віч-на-віч»:

قل لي... ألم تحاول إقناعه ... لا عن طريق السباب، بل عن طريق الحديث معه على انفراد،
كصديق، كرجل ذي مكانة؟

Скажіть... а ви на намагались переконати його... не за допомогою гримання, ні, а віч-на-віч, як друг, як велика людина? Л.Леонов «Русский лес»

يا الهی... ألا ذهبت في نهاية المطاف الى هذا المحامي وحدثته في الأمر بنفسك على انفراد.

Боже, і пішов би ти до цього адвоката сам та поговорив би про справу віч-на-віч.

У цих двох прикладах вираз «віч-на-віч» означає залишитись або розмовляти один з одним на самоті. Даний приклад показує нам адвербіальність ФО, тобто позначає обставину дії, а точніше спосіб дії, тобто яким чином *віч-на-віч*.

Інший приклад «*не зводитьи очей з...*», цей вираз показує увагу однієї людини до іншої через будь-яку причину, тобто зоровий контакт:

لم ترفع هانا فاسيليفنا عينها عن سيرهي-فقد كان يبدو لها على درجة كبيرة من الجمال والرشاقة

Ганна Василівна не зводила очей з Сергія – таким він здавався їй красивим та елегантним.

...لم يرفع ميروفولسكى، الجالس عند الشباك المفتوح وأمامه قدح، عينيه عن ميريسيف والمرأة

الحمراء الشعر المرافقة له

Мировольський, який сидів біля відчиненого вікна з келихом пива, не зводив очей з Мересьєва та його супутниці з вогняним кольором волосся.

Ще одним таким прикладом слугує вираз «*чого очі не бачать - того і серцю не жаль*», зазвичай такий вираз пов'язаний із почуттями :

عزيزتي هانا أبرامفنا! عزيزتي، عزيزتي... أعتقد أنك قد نسيتيني كما تعود الكثيرون عملاً بالمثل

القائل: البعيد عن العين بعيد عن القلب.

Мила Ганна Абрамівна ! Мила, мила... Ви, напевно , вже забули мене за властивою звичкою багатьох «чого очі не бачать - того і серцю не жаль».

Іншим прикладом є вираз «*темно, хоч в око стрель*», тобто вираз пов'язаний з часом (тобто ніч) або з місцем, де дуже темно:

كان الطقس في الشارع بشعا وفظيحا لدرجة يعجز معها الشيطان نفسه في تفسير الجو هل هو شتوى

أو خريفي، وكانت الظلمة تحيط بكل مكان، ظلمة لا يكاد المرء يرى ما بين يديه فيها

Погода на вулиці була жахливою... Сам чорт не розбере , була то зима чи осінь. Темрява така довкола , що хоч в око стрель.

استمر المطر يهطل بغزارة وسادت العتمة الجو بحيث لا يكاد المرء يرى ما بين يديه

Дощ все йшов і йшов . Темно , хоч в око стріль.

Ще один вираз «позаочі», це досі негативний вираз, зазвичай означає, що якась людина розпускає досить погані плітки про іншу людину:

في الواقع ان رائيسا باقلفنا كانت زوجة تسيزار التي يحنى لها الجميع رؤوسهم لهيبتها في إطار عالم المصنع، في الوقت التي تتناولها الالسن بمزيد من القيل والقال من وراء ظهرها

Адже Раїса Павлівна була саме такою жінкою Цезаря у маленькому заводському світі, де всі схиляються перед її авторитетом, аби вдосталь позлословити на її рахунок позаочі.

غير أن كوجين كان واثقا في قرارة نفسه أنهم يقصدونه هو بالكنية التي يستخدمونها من وراء ظهره، ولذا كان يجن جنونه

Між тим Кугін потайки був впевнений, що прізвисько позаочі застосовують саме до нього, Кунгіну, і його це дратувало.

Існує, ще один досі негативний вираз «бути сіллю в очах/муляти очі», тобто бути набридливим:

وأجاب أندريه قائلاً: لا... من الأفضل أن تبقى في البيت الآن! ما الذي يدعو الى زعالة أعين البوليس عبثاً؟ فان رجال البوليس يعرفونك جيداً

Ні, краще дома посидь поки! - відгукнувся Андрій. – Навіщо даремно муляти очі поліції? Ти їй досить добре відомий!

Збереження стилістичних функцій арабських фразеологізмів під час їх перекладу українською мовою є важливим критерієм.

Переклад фразеологічних одиниць залежить від співвідношення мови оригіналу та мови перекладу. Для адекватного сприйняття фразеологізму, стиль і образність перекладу та оригіналу мають бути однаковими. У випадку з арабськими фразеологізмами, процес підбору та трансформацій суттєво ускладнюється за рахунок особливостей східної ментальності, а також розбіжність у способі життя українського та арабського етносу. Вони сповнені реаліями, лексемами, значеннями яких не притаманні культурі країни, а також еквівалентами які відсутні в мові перекладу, незвичними або незрозумілими замовнику порівняннями[50].

Згадаємо вище зазначені класифікації фразеологічних одиниць, а саме:

1) повні еквіваленти :

- أنفه من أبعد يرى لا – не бачити далі свого носа;
- البصر لمح في – як оком змигнути;
- العيون في الرمادذر – замилювати очі.

2) часткові еквіваленти:

перша група (фразеологічні одиниці, що збігаються за значенням, стилістичною спрямованістю, близькі по образності, але дещо відрізняються за лексичним складом)

- إنقلب على عقبه (أعقابهم) – говорити в сліпу;
- تنور أعينهم – очі на верх лоба;
- زاغت الأبصار – очі забігали;
- يرونهم رأى العين – побачити в живу;

друга група (друга група це фразеологічні одиниці, що співпадають за значенням, образністю, стилістичною направленістю, але відрізняються числом в якому стоїть іменник)

- لم يغمض له جفن – повік не зімкнути.

3) фразеологічні аналоги :

- قرة عين – рай для очей;

4) безеквівалентні фразеологізми :

- دموع التماسيح – крокодилячі сльози;

Одним з головних критеріїв під час перекладу арабської фразеології є володіння «фоновими знаннями», тобто знанням реалій, національного менталітету, соціально-культурного функціонування фразеологізмів в арабомовному просторі.

Фразеологізми в арабській мові яскраво відображають особливості національного менталітету арабів, стиль їх поведінки, спілкування і, як правило, виступають в емоційно-експресивній якості. Структура таких словосполучень відповідає певним моделям, існуючим в мові, при цьому заміна компонентів в них досить обмежена або зовсім неможлива. У мові

вони передають зміст поняття, що виражаються окремою лексемою, функціонують як еквівалент окремого слова[62].

Відомі такі способи перекладу даних одиниць:

1. Використання еквівалентів фразеологічних одиниць, які повністю збігаються в мовах, що контактують, а також в усталених калькованих виразах, які зберегли адекватну виразність.

Наведемо деякі приклади:

- *ذر الغبار في العيون* – *пускати пил в очі*;
- *الحب أعمى* – *любов сліпа*;
- *قلب المرء دليله* – *куди серце летить, туди й око глядить*.

2. Використання еквівалентів фразеологічних одиниць, що мають деякі зміни в лексичній структурі або граматичній формі, використання аналогу фразеологічних одиниць.

Наведемо деякі приклади :

- *عيني مرآة الروح* – *очі- дзеркало душі(в арабському аналогу очі-дзеркало серця)*;
- *بعيدا عن العيون - بعيدا عن القلب* – *чого очі не бачать , того серцю не жаль(в арабському аналогу далеко від очей – далеко й від серця)*;
- *في عين شخص آخر وقشة تبدو كجمل، وفي قفرتة كلها لا يمكن رؤيتها* – *у чужім оці порошину бачить, а в своєму пенька не помічає(в арабському аналогу в чужому оці і соломинка здається верблюдом, а в своєму цілий лист не помітний)*;
- *نظرة أكثر بلاغة* – *все видно по твоїм очам (в арабському аналогу погляд красномовніше слова)*.

Дивлячись на ці приклади, з них випливають способи та прийоми адекватного перекладу фразеологізмів , а саме :

Фразеологічний аналог- спосіб перекладу, що передбачає підбір відповідника українською мовою, що має аналогічне значення, але ґрунтується трішки на іншому образі, наприклад одним з таких прикладів є

вищенаведена приказка *очі – дзеркало душі*, в арабському варіанті, можна побачити, що приказка має ніби той же відтінок, але має дійсно інший образ *очі – дзеркало серця*.

Калькування, тобто дослівний переклад: таким прикладом нам може послугувати *любов сліпа*, в дійсності якщо перекладати значення слів *الحب* - це любов, а *أعمى* – це сліпий, бути сліпим.

Отже проаналізувавши наступні фразеологізми можемо зробити висновок, що фразеологізми в арабській мові яскраво відображають особливості національного менталітету арабів, стиль їх поведінки, спілкування і, як правило, виступають в емоційно-експресивній якості. У мові вони передають зміст поняття, що виражаються окремою лексемою, функціонують як еквівалент окремого слова.

2.3 Тематичні групи фразеологічних одиниць

Багато дослідників які вивчали фразеологію описують, що фразеологічні одиниці мають різні тематичні групи, наприклад є фразеологізми, що позначають риси характеру або властивості, або якості людини. Прикладом таких вчених є Є.Ф. Арсентьєва, Е.М. Солодухо[63], Р.І. Яранцев та ін. Також можемо зазначити, що фразеологізми, що виражають емоції, досліджували такі дослідники як Р.І. Яранцев, Ахмед М. Салех[14] та інші.

Нам необхідно описати ці тематичні групи арабської мови. Тематичну класифікацію ФО слід розглянути всередині фразеологізмів, об'єднаних загальним соматичним компонентом, у данному випадку це компонент «очі».

У нашому дослідженні ми виявили, що семантика ФО дозволяє нам розподілити фразеологізми на декілька тематичних груп, а саме:

- характеристика людини;
- емоції та стан людини;
- характеристика ситуації;

- діяльність;
- людини;
- характеристика обставини (місця, способу дії, міри і ступені).

Приклади фразеологізмів з компонентом «очі»

1. Характеристика людини.

داعب بعينه бісики пускати; *грати очима* (букв. він загравав своїми очима);

فارغ العين безсоромний, нахабний (букв. порожні очі);

2. Емоції та стан людини.

أظلمت الدنيا في عينه в очах темніє, потемніло (тьмариться, потьмарилося, недок. міниться, туманіє) (букв. світ потемнів у його очах);

تتفجر العيون للمصيبة від горя очі наповнюються сльозами (букв. очі лопаються від горя);

زاغت عينه очі розбігаються (розбігалися), розбіглися; не знає, не знав на що [перше] дивитися (букв. його око відхилилось);

مأ العين радувати око (букв. він наповнював око).

3. Діяльність (дії) людини.

نظر بألف عين و عين пильно дивитися, дивитися обома (в обидва) (букв. він дивився тисячею і одним оком);

نظر بعين الإنتباه дивитися з увагою (букв. він дивився оком уваги);

جري بعينه على пробігти очима щось (букв. він пробігся своїми очима по чомусь);

ذر الرماد في العيون напускати, напустити (пускати, пустити) туману (ману) на когось/комусь; розм. замилювати, замилити очі комусь (букв. він сипав попіл в очі).

4. Характеристика ситуації.

كشوكة في عينه як (мов, немов, наче, неначе) більмо на (в) оці; як сіль в оці (букв. як голка в його оці).

5. Характеристика обставини (місця, способу дії, міри і ступені).

مدى عينيه скільки сягає око, скільки оком захопиш (скинеш, зглянеш, не кинь) (букв. кінець його очей);

عينا لعين віч-на-віч;

قبل أن تطرف العين дуже швидко; як оком змигнути (букв. до того, як моргне око);

في طرفة عين як оком змигнути (букв. в момент моргання ока).

Не важко помітити, що дійсно арабська мова багата на крилаті вирази, але буквальне значення цих слів значно відрізняється від української мови, це охоплює всі сфери емоції, стан людини, її діяльність та інше. Хоча варто зазначити, що в деяких випадках, наприклад в останніх прикладах вираз *як оком змигнути* в українській мові ми маємо той самий сенс, тобто зробити щось то того моменту як людина зробить дію очима.

Як ми можемо бачити, араби мають багату культуру слова, так як араби деякий час не знали мистецтва письма, а лише мали мистецтво слова. Араби як і будь-яка інша нація, жили простим життям та мали свої життєві ситуації в яких зароджувалися всі ті прислів'я та приказки які допомагали людям переживати тяжкі часи, життя в пустелі, важку роботу, чвари з друзями, родичами та сусідами, не роздільне кохання чи навпаки. Згодом коли з'явився Коран, головне релігійне писання, коли люди почали писати вірші, складати казки та історії ці перли поколінь завжди супроводжували та й досі супроводжують будь яку літературну діяльність. Не дарма й в арабському світі, як і в будь якій іншій країні очі, погляд відігравали значну роль. Як ми могли спостерігати, що в пустелі життя було важким, сонце та відер

обпалювали шкіру, тому люди носили такий одяг аби захиститися від цього. Завжди були відкриті тільки очі як у чоловіків, так і у жінок. Завдяки цьому цей народ має таку силу волі та можуть доносити поглядом будь-яку емоцію. Тобто очі завжди фігурували у прислів'ях та приказках, казках тощо. Ці прислів'я та приказки ходять серед звичайних людей й тепер, наприклад :

ركب رأسا йти навмання, куди очі дивляться; діяти необдуманно (букв. сідати на голову, розглядаючи цей фразеологізм, ми бачимо дієслово *ركب* - сідати, яке є обов'язковим компонентом);

العين بصيرة و اليد قصيرة око бачить, та рука коротка;

عين الجيش командувач армії (букв. око армії).

Не менш важливим фактом є те, що фразеологічні звороти, що представляють тавтологічні сполучення, тобто такі вирази, які побудовані на поєднанні форм одного й того ж слова. Сполучення цієї групи представляють собою головним чином повтор імені у знахідному відмінку:

عينا لعين віч-на-віч;

عين بعين око за око;

Можемо відзначити ще одну групу, що позначає іменні ФО. В мові вони виступають в ролі іменника і об'єднуються загальним значенням особи. Наприклад вони можуть позначати людину :

- *صديق العين* "лицемір" (букв. "друг ока").

Також можуть позначати предмети:

- *بنت العين* "сльоза" (букв. "дочка ока").

У реченнях можуть виступати у вигляді непрямих додатків :

- *أشارت بظرف العين* "вона подала знак поглядом" (букв. "вона дала знак краєм ока").

Не менш важливою групою є дієслівні ФО, які позначають загальну дію. Як ми вже можемо здогадатися, що дієслівні ФО містять дієслово в якості граматично провідного члена.

Наведемо приклади:

لا يحول عينيه عن "не зводити очей" (букв. "він не переміщав свої очі від ...");

لا يفارق عينيه "набриднути, лізти в очі" (букв. "він не розлучався зі своїми очима").

Значення словесного мистецтва і, зокрема, паремій для арабського суспільства доісламського періоду значно визначалося тим, що в арабів не було власної писемності. Для народу, який не мав писемних літературних пам'яток, прислів'я і близькі до них фольклорні форми виступали засобом збереження і передачі людського досвіду, відомостей про історію, культуру народу, його традиції і звичаї. Безперечно, наведені фактори створили передумови для плідного розвитку арабської словесності і, зокрема, такого її жанру, як та приказки.

Прислів'я та приказки якнайповніше відбивають усі етапи розвитку свідомості нації та пов'язані з ними історичні події. Це приклад мовної вдосконаленості людства. У одному реченні зосередилась уся когнітивна сутність людини: історія, досвід, пам'ять, уявлення, світосприйняття, горе й радість, страждання й щастя. У одній фразі поєдналося пряме й переносне значення. Тому паремія як мовне явище та ментальна репрезентація заслуговує на увагу мовознавців і потребує детального дослідження.

Історія виникнення фразеології це досить тривалий процес. За всю історію арабського суспільства прислів'я та приказки зникали й народжувалися, шліфувалися й переосмислювалися, залежно від часу побутування змінювалося їхнє пряме значення, а отже й призначення.

У подальшому їхньому дослідженні варто зосередити увагу на більш глибокому вивченні метафоричних висловів. Також варто кваліфікувати

прислів'я та приказки, що етимологічно відбивають національномовну картину світу.

Висновки до розділу 2

Отже зробивши зіставний аналіз, ми можемо зробити висновок, що прислів'я та приказки арабської та української мов значно відрізняються, адже ми маємо відмінності як у культурологічному аспекті так і в географічному і тому не менш важливим було віднайти правильні еквіваленти задля правильного зіставлення фразеологічних одиниць двох мов. Багато вчених які досліджували фразеологію, а саме: Є.Ф. Арсентьєва, Е.М. Солодухо, Р.І. Яранцев, Р.І., Ахмед М. Салех, що позначають риси характеру, емоції та якості людини. Ми можемо дійти висновку, що фразеологізми-соматизими відіграють значну роль у цьому розділі. Так як ми розглядали людину, а саме орган зору, що допомагає нам оцінювати та описувати довколишнє середовище, людей, їх характер, поведінку та інше. Очі – найважливіша й найпридатніша для відображення найтонших нюансів людських почуттів і переживань. Зоровий контакт це один із головних способів спілкування. Як ми можемо бачити, що араби були кочовим народом та не менш важливим для них була віра, окрім мистецтва слова вони не могли робити інших витворів мистецтва. У пустелі було доволі тяжко жити, вітер та сонце опалювали все тіло й тому вони мали носити зручний одяг для таких умов їх життя, виходячи з цього вони носили такий одяг, який повністю покривав їх тіло, але очі завжди були на виду. Тому зоровий контакт був для них дуже важливим. Компонент «очі» фігурує у багатьох прислів'ях, приказках, літературних творах (і Коран не є виключенням), бо завдяки очам можна описати велику кількість людських характеристик. Також у розділі ми виділили такі групи ФО як: іменні, дієслівні, а також зіткнулися з ФО, що містять тавтологічні звороти.

Розділ 3 Фразео-семантичне поле на позначення компонента «очі» в літературній творчості арабської та української мов

3.1 Зіставлення компоненту на основі віршів арабської та української мов

Щодо пареміологічних та фразеологічних одиниць арабські середньовічні вчені розглядали не як об'єкти самостійних розділів мовознавства, а як мовленнєву фігуру, в межах науки про стиль і виразність мови основу якої складали:

- наука про значення слова
- наука про красномовність
- наука про ясність мовлення або стилістика

Зважаючи на багатообразність манери висловлювання арабського народу, природно, що значний масив арабських приказок і прислів'їв побудований із використанням різних художніх засобів [70,с.237]. В арабській мові найпоширенішим є порівняння та алегорія. Таке явище також розповсюджено і в українській мові.

Особливу увагу арабські вчені звертали на те, що сторони порівняння повинні мати якусь спільну властивість, яка більш характерна для однієї з цих сторін. З цього випливає думка про те, що порівняння – це “процес передачі будьякої властивості від того, у кого (або у чого) цієї властивості вдосталь, тому, у кого (або у чого) цієї властивості не вистачає”. Подібною думки дотримувалися Джурджані [4, с. 63, 64, 78–80], Ібн Рашік [6, с. 286], Саккакі [5, с. 310, 311], Ібн Асір [70, с. 90], Ансарі [2, с. 118] та інші учені [3, с. 30–33].

У дослідженнях арабських лінгвістів трапляються різні класифікації порівнянь залежно від конкретності до абстрактності їхніх компонентів, від

кількості порівнювальних об'єктів, від влучності до не влучності порівняння, їх вмотивованості до невмотивованості та інше. Наприклад, таку властивість як вмотивованість вони беруть за основу класифікацій тих чи інших стилістичних фігур: порівнянь, тропів метафоричного та метонімічного характеру [5, с. 41–70, 304, 345].

Порівняння передбачає наявність принаймні двох компонентів, один з яких порівнюється до другого [4, с. 226]:

- те, що порівнюють (суб'єкт);
- те, з чим порівнюють (об'єкт);
- компаративна зв'язка;
- ознака подібності.

Сторони зіставлення можуть бути конкретними чи абстрактними. Цікавими випадками є порівняння конкретного з абстрактним [3, с. 138, 146; 10, с. 142].

Як нам вже відомо, що арабський світ багатий на літературні твори. Література в арабському світі у давні часи розпочалася, з усім відомої святої книги – Корану. Арабська література – перш за все це поезія. Навіть у прозі можна відчувати римовані строки. Саме в літературі збережені різні історичні події, опис життя людей, звички, різні обряди та культура в цілому.

Завдяки поезії, як найкраще можна описати красу людини. Частіше за все поети писали на любовну тематику та любовну лірику описуючи жіночу красу. Яскравим прикладом слугує уривок з вірша аль-Мутанаббі[33]:

Сирійка, в той час, коли я
 усамітнися з нею,
 Вона видивляється в моєму
 оці своє обличчя,
 І цілує вона моє око,
 обманюючи мене,
 А насправді цілує в ньому свої вуста

شامية طال ما خلوت بيها تنظر في
 ناظري محياها فقبلت ناظري نغالطني وانها قبلت
 به فيها

У даному уривку розберемо деякі значення слів, по-перше слово *شامية* у даному випадку означає дівчину сирійку, саме слово *شامي* означає сирієць і як ми можемо бачити, слово стоїть у жіночому роді. По-друге, слова *око*, *оці* виражається одним й тим же словом, що і *видивляється*. Якщо ми дослівно розберемо уривок саме там, де фігурує слово *نظرة*, то вийде таке тлумачення: *вона видивляється в моєму погляді своє обличчя, і цілує вона мій погляд...* Ми розуміємо, що в даному уривку присутня метафорична гра. Тобто насправді, ми не можемо вдивлятися у погляд, тому автор намагається донести нам, що він через такий образ описує зоровий контакт, який в свою чергу висвітлює нам портрет коханої, яка показує байдужість дівчини до інших, що таким чином вона буде дивитися лише в його «очі». Таким чином слово *نظرة* у метафоричному сенсі означає слово «очі».

В українській мові метафоричність слів, пов'язаних зі словом «очі», значно відрізняється. Українській поезії більш істотно використовуються порівняння. Наприклад, ми можемо побачити це у вірші «Твої очі, як те море» відомого українського поета І. Франка[35]:

Твої очі, як те море
Супокійне, світляне:
Серця мого давнє горе,
Мов пилінка, в них тоне.
Твої очі, мов криниця
Чиста на перловім дні,

*А надія, мов зірниця,
З них проблискує мені*

Тут яскраво можемо побачити, «очі» або опис краси очей лише порівнюються з глибиною моря, криницею (або ж з глибиною криниці). Тобто тут ми можемо прослідкувати значні відмінності опису краси людських очей. По-перше значну роль відіграє час написання віршів, у випадку з арабським уривком вірша ми бачимо, що вірш написаний ще за часів Андалусії у епоху «Золотого сторіччя», а по-друге будь-які предмети, людина та її краса завуальовано у глибоких метафоричних образах бо саме арабські поети більше всього описували у своїх віршах про кохання тому, що було доволі багато любовної лірики, також описували своє повсякденне життя, любов до вина та інше. І не менш важливим для цього слугувало традиції, світогляд та культура минулого арабського світу. У випадку ж з українським віршем, ми можемо побачити, що це сучасна література ХХ століття. Тут можна побачити, що для української поезії більш притаманним є порівняння з природою та її предметами, предметами українського побуту та іншим.

*Світло в роздоріжжі душі
одурманеної бурею мрії мої
обернув. І серед зірок,*

*على مفرق الروح التقيت الضياء, يشع على حلم
العاصفة. وبين الندى في العيون, وبين النجم,
نسيت اللقاء*

*затуманеним поглядом, я цю
зустріч забув*

У даному уривку, ми можемо бачити, що компонент «очі» – *العيون* у прямому значенні цього слова, завуальовано таким чином, що у перекладі воно звучить як *затуманеним поглядом*, але якщо ми перекладемо дослівно, то ми отримаємо таке значення як : *поміж очей та поміж зірок*. У цьому уривку ми можемо побачити негативний відтінок, бо через цей образ *затуманений*

погляд, або ж також можна трактувати, як *погляд загублений серед зірок*, автор показує нам, що через такий спосіб він хоче забути. Отже тут також присутній метафоричний зворот хоч і слово *العيون* перекладається як очі у даному уривку буде недоречно використовувати його буквальне значення, адже від цього цей уривок буде звучати інакше.

А ось наприклад в українських віршах негативність виражається через колір очей, наприклад:

*Очі сині та сині дала мати дівчині.
А навіщо, не знала вона того сама.
І тепер цій дівчині через очі ті сині
Ані вдень, ані вночі та й спокою нема.
А нащо ж було, мати, очі сині давати?
Очі сині самотні будуть, будуть навік.
Очі сині та карі не підходять до пари.
А від того серденько тільки в'яне й болить.
Не журися, дівчино, не журися рибчино.
Прийде в серце утіха, прийде радісний час.
Поєднаються в парі очі сині та карі.
І засвітить веселка у дівочих очах*

У даному творі негативність виражається через синій колір очей, та говориться про те, що людям з синім кольором очей важко знайти пару, а отже ти можеш залишитися самотнім.

Багато лексикологів та лексикографів, які старанно збирали матеріали про арабську лексику та складали списки синонімів та слів із тотожним значенням. І результат цих робіт вражав. Ми добре знаємо, що араби дуже люблять синоніми і пишуть їх у всіх літературних творах, на відміну від української літератури. Адже в арабській мові чим більше синонімів

зустрічається в творах, тим красивіше і багатше вважається твір. Бо в арабській мові дуже багато слів які мають одне й те саме значення, але можуть писатися різними словами. В українських творах феномен повторення відсутній. Розглядаючи компонент «очі», ми можемо віднести його до числа тих слів в арабській мові, які мають багато синонімічних слів, приблизно 200 слів і ось деякі з них, наприклад :

- نظرة
- الرؤية
- حاسة الثّص
- نبع او ينبوع الماء
- الحسد
- الجاسوس
- المراقب
- أشرفهم

Це спричинено тим, що нові слова переплітаються зі старими словами, які при цьому не мають між собою певних зв'язків, однак позначають практично ідентичні предмети та явища. Деякі з цих синонімів походять від назв, що позначали колись ознаки або якості того чи іншого предмета або явища, назв речей за походженням, їх переності та їх метафоричні найменування. Вживання назви ознаки предмета змість самого предмета було характерним прийомом для арабської поезії як провідного жанріу літературної середньовічної творчості. Поступово назва ознаки могла стати назвою самого предмета і врешті-решт утратити свою образну структуру. І ми можемо це підкріпити вже проаналізованими уривками з віршів.

В історичному плані в арабській мові ряди рівнозначних слів безперервно розширювалися і таким чином відбувалася семантична

асиміляція в процесі взаємодії діалектних лексичних компонентів самої арабської мови.

Як зазначає арабський філолог Іззуддин ат-Танухі щодо багатства мови на синонімію, що навіть для самого народу арабського світу не є зручним така велика кількість синонімічного ряду одно й того ж самого слова: *«Початківець губиться в цьому різноманітті і не знає, котре зі слів вжити»*.

Один з єгипетських лінгвіст Ібрагім Аніс відзначає в одній зі своїх праць, що непомірна кількість синонімів змушує задуматися про негайне примусове позбавлення від деяких із них. Як ми можемо здогадатися, що багато слів з цього синонімічного ряду вже давно вийшли з ужитку і саме тому це буде навіть в нагоді, бо такі дії можуть наштовхнути сучасних лінгвістів на те щоб віднайти нові слова та позбутися старих слів, які вже вийшли з ужитку. І завдяки таким діям буде оновлюватися й література арабського світу[29].

Але більшість арабських письменників та філологів вважають інакше. На їх думку такі застарілі слова та багатство синонімічного ряду навпаки, збагачує арабську літературу, додаючи їй гнучкості та насиченості. Якщо розглядати поезію з цього боку, коли письменники, поети ставлять поруч слова чи назви і у такий спосіб вони намагаються підсилити якість твердження.

يقول الشاعر جميل صدقي الزهاوي: دع عنك ذا السيف الذي جردته عينك أمضى من مضارب حده
كل السيوف قواطع إن جردت وحسام لحظك قاطع في غمده

У цьому уривку слово *عيون* має прямий переклад слова, тобто *очі*, ніякого метафоричного звороту та завуальованих слів. Втім, ми можемо побачити приклад синонімічного ряду слова *меч* *السيف* та *حسام*.

يقول الشاعر محمد علي السنوسي: دموعك يا حسناء تغري بي الهوى فعيناك مينائي وقلبي قد رسا
لمحتك من قلب رقيق فلم أزل أراك بقلبي في صبح وفي مسا

У даному уривку слово *عيون* також перекладається у прямому сенсі – очі. Якщо ми розберемо речення дослівно, то його значення буде таким *بي الهوى فعيناك مينائي وقلبي* *пристрасть у твоїх та моєму серці*, тобто тут не використовується ніяких засобів забарвлення.

يقول الشاعر نزار قباني: في مرفأ عينيك الأزرق أركض كالطفل على الصخر أستنشق رائحة البحر
وأعود كعصفورٍ مرهق في مرفأ عينيك الأزرق تتكلم في الليل الأحجار في دفتر عينيك المغلق من خبأ آلاف
الأشعار لو أحدٌ يمنحني زورق أرسيت قلو عي كل مساء

Щодо цього уривку слово *очі* має буквальне значення. Але між тим можна побачити яскравий приклад порівняння *عينيك في مرفأ* *в гавані очей*. Можемо подивитися на трактування з іншої сторони, ми можемо сказати як в порту твої очей, бо слово *مرفأ* означає саме порт, проте таким чином речення буде грубим та буде істотно відрізнятися.

يقول الشاعر نزار قباني: ذات العينين السوداوين ذات العينين الصاحيتين الممطرتين لا أطلبُ أبداً
من ربي إلا شينين أن يحفظ هاتين العينين ويزيدَ بأيامي يومين كي أكتبَ شعراً في هاتين اللؤلؤتين

У цьому уривку можна побачити, що при описі очей тут застосовується кольорова гама. Вона виражається у кольорі *العينين السوداوين* *чорні очі* та опис очей у такий спосіб, як *العينين الممطرتين* *дощові очі чи очі кольору дощу*, тобто кольору води, коли йде дощ.

Проаналізувавши ці уривки з віршів, можна побачити, що не просліджується яскраве вираження предметів, у віршах відсутні повтори, але щодо синонімів або тавтологічних повторень, то в арабській мові це один з

критерієв не тільки віршів, а й прози та інших літературних жанрів, але порівняльні звороти займають значне місце в арабській мові.

Звертаючись до соматичної фразеології, вона була актуальною у всі часи. Фразеологія є важливою наукою для вивчення семантичних процесів, пов'язаних з розвитком значень слів, народження нових ознак процесів при вивченні функціонування мовної системи. Все це свідчить про важливість і необхідність вивчення цієї частини лексики. Розглядаючи різні типи фразеологічних одиниць, ми вивчаємо їх структуру, синтаксичний контекст. Широко розглядаються тематичні, синонімічні та антонімічні ряди в фразеології(особливо у прислів'ях, приказках, віршах, казках та інших літературних творів).

Людське тіло та все, що з ним пов'язане – це дійсність, яка присутня в житті носія будь-якої мови, але сприймають та оцінюють частини тіла носії різних мов по-різному. Вони є цінним матеріалом для вивчення мовних картин світу.

3.2 Виявлення факту схожості або розбіжності існування однакових прислів'їв на матеріалі арабської народної мудрості у перекладі на українську мову

Як ми могли вже побачити, що араби мають багату культуру слова. Довгий час араби були простими кочовими племенами і не мали жодної культурної спадщини. Але згодом, як і в будь-якій нації за тих часів, вони почали складати різні прислів'я та билини аби описати та полегшити своє тяжке життя та тяжку роботу. Головним супутником по життю в арабів був верблюд. Багато й прислів'їв, й приказок стосуються цієї тварини.

Не зважаючи на багату мовну спадщину арабської нації, в українській мові також дуже багато прислів'їв, приказок та билин. Українці як і будь-яка нація, як і араби також мали складне життя, і також як і арабський народ, вони склали свої прислів'я та приказки відштовхуючись від свого життя, людей, природу та худоби. Можна підмітити, що арабська нація та

українська нація дуже відрізняється одна від одної за багатьма критеріями, але й водночас вони дуже схожі.

Тому в будь-якій мові існують аналоги цих прислів'їв та приказок більш схожих чи більш відмінних від оригіналу.

Наведемо деякі приклади :

- *На очі незрячий, а серцем бачить*
- *Око проти шила не встоїть*
- *Погляд говорить більше, аніж слова*
- *У нього очі ще й на потилиці*
- *Побачиш мурашок на сходах, знай: в кімнаті розсипані крупи*
- *Очей вище брів не підвести*
- *Що в серці, те і в очах (запозичено з української мови)*
- *Бачиш падає стіна - тікай*
- *Далеко від ока, далеко від серця (запозичено з української мови)*
- *Око задрісника - жало*
- *Це бачить кожен, у кого є очі*
- *Очі б іще їли, та живіт не приймає (запозичено з української мови)*
- *Сліпий на очі, а не на розум*
- *Врода — для очей, розум — для серця*
- *Ложкою нагодує, а держакком очі повибиває*
- *Коли помре лисий, на поминках хвалять його кучері, коли ж сліпий — то його мигдалеві очі*
- *Бажаючи підмалювати брови, вибила око*
- *Кошачі очі в мишачій норі*
- *Як аллах дивиться на сліпого, так і сліпий на Аллаха*
- *Розумній голові й одного ока вистачить*
- *Око чесного - його ваги*

Арабська мова, досить багата на приказки та прислів'я. А. Кримський одним із перших лінгвістів-семітологів указав на особливу комунікативну функцію паремій в арабо мовному соціумі.

На початку цього століття британський військовий та дипломат Гарольд Діксон, який тривалий час працював на Близькому Сході сказав: *«Араб постійно цитує приказки, прислів'я та афоризми, і здається, що він насолоджується цим так, ніби він розповідає цікаву історію»*. Наприклад як зазначає автор збірки «100 арабських прислів'їв з Лівії» Мухаммад Абдель Кафі писав: *«Можна стверджувати, що араби цитують приказки та прислів'я частіше, ніж представники будь-якої іншої нації»*.

Мистецтво слова давніх арабів сягає корінням далекого минулого. Для різних племен, що колись населяли Аравійський півострів, слово мало надприродну, магічну силу. Бедуїни, не займалися тваринництвом, а жили лише кочовим життям. Як було згадано раніше, верблюд був супутником по життю арабських кочівників, тому йому відведена чи мала роль у прислів'ях та приказках.

Варто зазначити, що в українській мові ми не маємо аналогічних прикладів, бо ми мали різні географічні й кліматичні умови життя.

Наведемо деякі наприкладі:

- *Верблюд скубе траву біля себе, а зирить на ту, що далі*
 - *Верблюд свого горба не бачить, а в інших поміча* (є схоже прислів'я в українській мові)
 - *Дивиться, як верблюд на коваля*
 - *Верблюд знайде, де йому лягти*
 - *Легше верблюда вблагати переплигнути яр, ніж щось утовкмачити дурневі*
 - *Верблюд свого горба не бачить*
 - *Погляд красномовніше слова*
- «Чи бачив ти верблюда?» - «Не бачив навіть погонича»*
(Про людей, які вміють зберігати таємницю)

Значення словесного мистецтва і, зокрема, крилатих виразів для арабського суспільства за багато століть до ісламського періоду, значно відрізнялося тим, що в арабів не було власної писемності. Для народу, який не мав писемних літературних пам'яток, фольклор слугував засобом збереження і передачі людського досвіду, історичні події, культуру народу, його традиції і звичаї. Безперечно, наведені фактори створили передумови для плідного розвитку арабської словесності і, зокрема, такого її жанру, як прислів'я та приказки.

Прислів'я та приказки якнайповніше відбивають усі етапи розвитку свідомості нації та пов'язані з ними історичні події. Це приклад мовної вдосконаленості людства.

Історія виникнення фразеології це досить тривалий процес. За всю історію арабського суспільства прислів'я та приказки то зникали, то знов з'являлися та переосмислювалися. Залежно від часу фразеологізми змінювалися, змінювалося їх пряме значення, а отже й призначення.

- *الدموع من العينين بدلًا من القلب* сльози часто йдуть з очей замість серця (немає аналогу в українській мові)
- *ما نرى من جمال حيثما تطلعت عين أو استمعت أذن أو حلق الخيال* ти немов краса, котру помічають наші очі, що чують наші вуха, та що дозволяє наша уява (немає аналогу в українській мові)
- *العين التي لا تبكي لا تبصر في الواقع شيئاً* око, що не плаче, насправді нічого не бачить (немає аналогу в українській мові)
- *عين الضيف عين حادة* око гостя гостре, хитре (немає аналогу в українській мові)
- *العين بالعين تجعل كل العالم أعمى* око за око зробить весь світ сліпим (немає аналогу в українській мові)
- *العين التي لا تريد النظر لا تنفعها النظارات و لا الشمعة* око, яке не хоче дивитися, не приносить користі окулярам і свічці (немає аналогу в українській мові)

- *عيون الرجل وما تعبر عنه* *очі людини це те що її виражає* (приказка схожа на українську *очі – дзеркало душі*)
- *إنك تستطيع قراءة قصة المرأة في عينيها* *ви може прочитати історію жінки по її очах* (немає аналогу в українській мові)
- *عندما تتحدث إلى امرأة، أنصت إلى ما تقوله عينيها* *коли ви розмовляєте з жінкою, слухайте, що кажуть її очі* (немає аналогу в українській мові)
- *العيون منبع الدفاء، ومقر الأسرار* *очі джерела тепла та місця секретів* (немає аналогу в українській мові)
- *كلما نظرت إلى عيني امرأة، نسيت آلامي وأحزاني* *кожного разу, коли я дивився жінці в очі, я забував свій біль і горе* (немає аналогу в українській мові)
- *المرأة تميز الرجل بعينيها، والرجل يميز المرأة بعقله* *жінки розрізняють чоловіків очима, а чоловіки розрізняють жінок з їх розумом* (немає аналогу в українській мові)
- *العيون هي مرآة الكلام* *очі – дзеркало мови* (має аналог *очі – дзеркало душі*)
- *الحقيقة في العيون، والكذب وراء العيون* *правда в очах, а брехня поза очима* (є аналог *в очі каже одне, а поза очі – інше*)
- *العيون هي لغة الاتصال غير اللفظي* *очі – це мова невербального спілкування*
- *العيون نوافذ إلى الروح والجسد* *очі - це вікна до душі та тіла*
- *حديث العيون يكشف الكثير من الأسرار* *сучасні очі розкривають багато секретів* (немає аналогу в українській мові)

Проаналізувавши ці фразеологічні одиниці, ми можемо зробити висновок того, що все ж таки арабські ФО відрізняються від українських ФО. Існує значна кількість прислів'їв та приказок, яких не існує в українській мові. Деякі з цих ФО мають аналоги в українській мові, а деякі з цих прикладів мають зовсім віддалене значення. Також ми можемо побачити приказки в арабській мові які схожі один з одним, наприклад : *очі – дзеркало*

мови, очі - це вікна до душі та тіла, очі людини це те що її виражає, але й в той самий час вони є аналогом української приказки *очі – дзеркало душі*. І існує велика кількість таких прикладів в обох мовах.

Вчені-пареміологи по-різному пояснюють таку схожість у прислів'ях та приказках різних культур. Одні з них вважають, що подібність приказок і прислів'їв пов'язано з етнічним та мовним чинником споріднених народів [4, с. 37].

Інші ж вчені – пов'язані запозиченнями, що обумовлені господарськими та культурними чинниками [3, с. 18]. Треті – пов'язані подібністю історичного досвіду [3, с. 11].

Розбираючи ці прислів'я та приказки спробуємо виявити однакові та відмінні риси. Компонентом, що пов'язує ці ФО є слово «очі», далі йде розбіжності у образах. В українській фразеології *очі – дзеркало душі*, а в арабській мові цими образами є *мова, вікна душі та тіла, вираження самої людини, невербальне спілкування*. Та якщо ми подивимося на ці слова то їх зміст чи сенс співпадає, хоча одні й ті ж самі слова трактуються по-різному.

Ці відмінності залежать від етнічної спрямованості та географічного розташування, у місцевих реаліях, поняттях. Особливості відношень між речами і становлять головний зміст будь-якого прислів'я та приказки.

Усі народні збірки приказок і прислів'їв дуже схожі одна на одну, не зважаючи на прагнення укладачів відібрати найбільш специфічні вислови того чи іншого народу. У фольклорному фонді будь-якої мови можна знайти відповідне прислів'я і приказки іншої мови. Але саме відповідне, а не точно таке прислів'я. У них буде той самий зміст, теж співвідношення об'єктів, але самі реалії будуть різними.

Невизначеність і неоднакове розуміння об'єкта фразеологічних досліджень супроводжується великою плутаниною у термінах при вивченні прислів'їв та приказок, а також при їх зіставленні. Не зважаючи на схожість у

збірках різних народів. Для не позначення фразеологізмів як одиниць мови використовуються найрізноманітніші терміни: сполучення слів з переносним значенням, усталені фрази, усталені словесні комплекси, фразеологічний вислів, фразеологічна одиниця, фразеологічний зворот мови, стійка сполука слів, стійка фраза, ідіоматичне словосполучення, фразеологізм, ідіома, ідіоматизм, фразем та інші.

Важливим критерієм, на основі якого визначається та зіставляється фразеологічне значення, є співвідношення між значенням фразеологізму і семантикою складових даних компонентів фразеологічних одиниць уреченні. Практично всі лінгвісти (О. І. Діброва, А. А. Уфимцева) підкреслювали, що значення фразеологізму не дорівнює сумі значень його складових компонентів [9, 178].

Отож, на сьогодні загальноновизнаним є членування семантичної структури фразеологічних одиниць [16, 69]. Значення фразеологізму розглядається як семантема, тобто сукупність сем, що має ієрархічну організацію. Під семами розуміють “мікроелементи значення, які позначають реальні або уявні властивості денотатів” [45, 161]. Серед сем виділяють інтегральні, які передають інформацію, загальну для групи фразеологічних одиниць, та диференційні, які виконують різні функції в межах даної групи.

Висновки до 3 розділу

Підводячи підсумок цього розділу, можна сказати, що арабська мова багата на фразеологічні звороти. Роблячи аналіз віршів та прислів'їв, та приказок можна зробити такі висновки як: що стосується віршів, то арабській мові притаманні метафоричні та завуальовані звороти, де слова можуть мати буквально значення слово одне, а мати на увазі зовсім інше. Якщо

порівнювати з українською літературою, то притаманною ознакою для опису та зіставлення речей є порівняння одного предмету (у даному випадку компонент «очі») з іншим (у даному випадку колір, природа, речі які відносяться до побуту).

Ні для кого не є секретом, що арабська мова багата на синоніми. І компонент «очі» не є виключенням і сягає понад 200 слів. Значна кількість лексикологів та лексикографів старанно збирали матеріали про арабську лексику та склали списки синонімів та слів із тотожним значенням. Списки цих робіт були вражаючими. Арабським письменникам та поетам притаманна любов до синонімів, за допомогою синонімічного ряду якое одного слова вони підсилювали твердження.

Арабські прислів'я та приказки водночас схожі та відмінні одне від одного. Існує велика кількість однакових за сенсом приказок в українській та арабській мовах, алей така ж кількість й не схожих приказок, навіть таких які не існують в українських реаліях. Така розбіжність зумовлена географічним розташуванням, етнічними відмінностями, та літературними реаліями загалом.

Тож роблячи зіставний аналіз українських та арабських ФО ми маємо пам'ятати ці нюанси аби віднайти правильні еквіваленти при зіставленні компонентів.

Висновки

Отже, у прислів'ях і приказках відображаються життя і побут народу, його сподівання. Вони передають від одного покоління до іншого народну мудрість, погляди на різні сторони життя, схвалюють одні якості людей і засуджують інші, роблять мову більш влучним, виразним і емоційно-експресивним. Вивчення прислів'їв і приказок допомагає краще зрозуміти особливості національного менталітету народу, його традиції і звичаї. Прислів'я і приказки займають гідне місце в усно-поетичній творчості арабського народу і охоплюють практично всі сфери людської діяльності.

Прислів'я є стійкими формами повчального характеру, в яких відображені різні сторони життя та досвід народу. Релігія є невід'ємною частиною мусульманського світу, до якого належать араби, бо саме зі святої книги Корану розпочалася літературна діяльність. Виходячи з цього ми можемо констатувати, що великий пласт прислів'їв включає в себе релігійний компонент. Залишаються актуальними питання проблеми розуміння і поняття фразеологічної одиниці. Перед перекладачем стоїть проблема вибору найточнішого еквівалента, визначення ефективності перекладу та у подальшому зіставлення тієї чи іншої фразеологічної одиниці.

У роботі ми розглядали фразео-семантичне поле з компонентом «очі» та робили зіставний аналіз на основі різних творів літератури від Коранічних та Біблійних уривків до віршів української та арабської мов. Термін фразео-семантичне поле нещодавно з'явився у дослідженнях, відповідно до яких ФСП містить сукупність фразеологічних одиниць, пов'язаних між собою за змістом. Такі одиниці мають загальну інтегральну й інваріантну семантичні ознаки, які об'єднують усі фразеологізми в певну групу, що протиставляється іншим полям з погляду семантики. Більшість дослідників виділяють семантичну ознаку як головну ознаку фразеологічної одиниці.

Арабській мові притаманна синонімічність, тому письменники та поети використовують синоніми аби збагатити та додати забарвлення

літературним творам, а також додати гнучкості мові. Але більшість вчених вважають, що ця синонімічність є занадто багатою, навіть для самих арабів, бо при вивченні літературної мови відбувається плутанина при тому чи іншому слові, бо одне слово має багато однакових значень. Залишається питання щодо скорочення цього синонімічного ряду, а також застарілої лексики, яка вже вийшла з ужитку.

Зробивши зіставний аналіз уривків віршів з української та арабської мови, ми помітили, що арабській середньовічній поезії притаманна метафоричність та завалювання слів, а українській зіставлення одних слів (у нашому випадку компонент «очі») з іншими (природою, морями, кольором та предметами побуту). Стотно прислів'їв та приказок то с приводу цього є декілька фактів: арабські та українські прислів'я мають як схожі так і відмінні риси. Арабські прислів'я та приказки водночас схожі та відмінні одне від одного. Існує велика кількість однакових за сенсом приказок в українській та арабській мовах, алей така ж кількість й не схожих приказок, навіть таких які не існують в українських реаліях. Така розбіжність зумовлена географічним розташуванням, етнічними відмінностями, та літературними реаліями загалом.

Таким чином, зіставлення прислів'їв і приказок в арабській та українській мовах передбачає знання лексики, вміння аналізувати контекст, ретельне вивчення історії, культури, побуту, традицій та звичаїв народу, а також реалій мов в яких здійснюється зіставлення , і навпаки.

АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

ملخص

إن التحليل اللغوي لأعمال الفن الشعبي له أهمية كبيرة في معرفة اللغة وفهم تاريخها ، في دراسة جماليات الكلمات الفنية والثقافة الروحية التقليدية. تكتسب دراسة لغة الأمثال والأقوال أهمية خاصة ، وهي من بين النصوص الرئيسية للفلكلور ، والتي تحتوي على جميع الدوافع الرئيسية للفنون الشعبية الفموية. اللغة تعكس الواقع وتخلق صورة للعالم محددة وفريدة من نوعها لكل أمة أو جماعة عرقية أو مجتمع لغوي يستخدمه كوسيلة للتواصل. عندما تتعلم لغة أجنبية ، فأنت منغمس في ثقافة الناس. تعتبر الفولكلور طبقة معجمية مهمة لكل لغة ، بما في ذلك الأمثال والأقوال.

لقد ظهرت العبارات الحديثة كعلم في الآونة الأخيرة ، فقط في أوائل القرن العشرين. تم وضع المبادئ الأساسية لعلم اللغة ، والتي مكّنت من فصلها عن المعجم ، علم الأسلوب والبناء. لا تزال عبارة العبارات كعلم تطورًا وجذب انتباه الباحثين. لطالما كانت العبارات الثابتة تهم الباحثين. كان الغرض من الباحثين هو جمع وتخزين للأقوال والأقوال المختلفة للجيل القادم ، إلخ. بعد كل شيء ، هذه كلها لآلئ وطينية من الأجيال الماضية. حتى الآن ، تبقى الأسئلة المتعلقة بحالة علم اللغة ، وهو مؤسس الانضباط وعدد كبير من المشاكل في نظرية هذا العلم. يستمر البحث العلمي في هذه المجالات.

اليوم ، تدرس العديد من اللغات حول العالم ، بما في ذلك اللغة العربية. إن الدراسة الجيدة لأي لغة لا تتطلب فقط المعرفة الأساسية والقواعد ودراسة المفردات اليومية العادية ، ولكن أيضًا عباراتها تلعب دورًا مهمًا في هذا. اللغة العربية غنية بالتعبير المجنحة وتستحق الاهتمام والدراسة في جوانب مختلفة من اللغة والثقافة.

منذ ولادة اللغة والثقافة ، أصبحت الأمثال والأقوال جزءًا لا يتجزأ من حياة الإنسان. كانت مصادر الأقوال والأقوال هي الحياة الحقيقية وحياة الناس. بعد كل شيء ، غنى الناس الأغاني ، وصنعوا الأساطير ، وكتبوا القصص ، وكان لديهم معتقدات في العديد من العلامات ، وهذا يخدم قوى الطبيعة التي كان الناس يراقبونها خلال تلك الأوقات. يتم باستمرار تجديد مصادر الأمثال والأقوال بالحكايات الشعبية والأمثال والملاحم والقصص والأساطير والأغاني.

في هذا الورقة، تم فحص موضوع حقل العبارة الدلالية مع مكون "العين" باللغتين العربية والأوكرانية. كان الغرض من هذا الموضوع هو تحديد خصوصيات عمل الحقل الدلالي للدلالة على مكون "العيون" وكذلك لتسليط الضوء على العلوم التي ترتبط بهذه المفاهيم ولإستكشاف تاريخ العبارات ، لتحديد الطرق الأساسية لدراسة الوحدات اللغوية ولتحديد دور مفهوم الحقل الدلالي ، لنمذجة حقل العبارة الدلالية مع مكون "العيون" باللغتين العربية والأوكرانية باستخدام القرآن والكتاب المقدس ومقارنة جوانب اللغة العربية والأوكرانية بمثال الأعمال الأدبية ومقارنة المجموعات المواضيعية للوحدات اللغوية.

والأمثال والأقوال هي انعكاس لجوانب مختلفة من حياة الناس وخبراتهم. عند الترجمة، تحتاج إلى معرفة المفردات الخاصة و تكون قادرة على مقارنة مكونات لغتين بشكل صحيح و وتاريخ عادات وتقاليد الناس ، على سبيل المثال ، يتم تدريس الأمثال والأقوال.

تتناول الفصول تاريخ علم اللغة ، وتشكيله ، وتوصيف الوحدات اللغوية وحساب أساسي لمشاكلهم. تم النظر في تصنيف الطرق الأساسية للوحدة اللغوية ، ويشمل هذا التصنيف: طريقة التعرف الدلالي ، الطريقة السياقية و طريقة البيئة وطريقة تحديد العبارات. كما تم النظر في مشكلة التكافؤ والتي في معظم الحالات تعقد دقة الترجمة، والذي بدوره يؤدي إلى مشكلة نسبة العبارات في اللغة. لقد وجد أن الوحدات الصيدلية لا تلعب فقط دورًا اسميًا ، بل تؤثر أيضًا على الحالة العاطفية للشخص. بإيجاز ، يمكننا أن نستنتج أن العبارات هي ظاهرة معقدة للغاية. تتطلب دراسة العبارات استخدام طريقة البحث الخاصة بها ، وكذلك استخدام البيانات من العلوم الأخرى ، على سبيل المثال: معجم وقواعد اللغة وعلم الأسلوب وعلم الأصوات من تاريخ اللغة والتاريخ العادي والفلسفة والمنطق والدراسات القطرية. تُثري العبارات اللغوية المعجم بالمعلومات حول التغييرات التي تطرأ على الكلمات في الوحدات اللغوية . وكذلك يوفر معلومات إضافية في العديد من أقسام اللغويات العامة. تحليل المواد اللغوية مهم جداً للدراسات اللغوية. تلعب العبارات الجسدية دورًا مهمًا في علم العبارات. بفضل هذه العبارة ، استخدم الأمثال والأقوال لوصف شخص ليس فقط من وجهة نظر ثقافية ، ولكن أيضًا من وجهة نظر أنثروبولوجية.

بعد إجراء تحليل مقارن ، يمكننا أن نستنتج أن كلمات وأقوال اللغتين العربية والأوكرانية تختلف اختلافًا كبيرًا. كما تختلف ثقافة الشعب الأوكراني ، الموقع الجغرافي يلعب أيضا دورا هاما. هذا هو السبب في أنه من الأهمية بمكان العثور على المعادل الصحيح بحيث لا توجد مشكلة في تحليل النص. لقد درس العديد من العلماء العبارات. لقد درس العديد من العلماء العبارات ، والتي تدل على سمات الشخصية والعاطفة وجودة الرجل. تلعب عبارات الجسد دورًا مهمًا. نحن إنسان ، مجموعة من الرؤية التي تساعدنا على تقييم ووصف البيئة والأشخاص وشخصيتهم وسلوكهم ، وأكثر من ذلك. العيون هي الأهم والأنسب لعرض الفروق الدقيقة للمشاعر والخبرات الإنسانية. الاتصال بالعين هو أحد طرق الاتصال الرئيسية. كما نرى ، كان العرب شعبًا بدويًا ، ولم يكن الإيمان بالنسبة لهم أقل أهمية ، بغض النظر عن فن الكلمة الذي لم يتمكنوا من القيام به من أعمال فنية أخرى. في الصحراء كان من الصعب للغاية العيش ، والرياح والشمس تسخن الجسم كله ، لذلك اضطروا إلى ارتداء ملابس مريحة لمثل هذه الظروف من حياتهم ، والتي ارتدوا على أساسها مثل هذه الملابس التي تغطي جسمهم بالكامل ، ولكن عيونهم كانت دائما على مرأى البصر. كان اتصال العين مهم جدا لهم. يظهر عنصر "العين" في العديد من الأقوال والأقوال والأعمال الأدبية (والقرآن ليس استثناء) ، لأن العينين يمكن أن تصف عددًا كبيرًا من الخصائص البشرية. وفي القسم أيضًا ، حددنا مجموعات مثل العبارات: الأسماء ، الأفعال ، وكذلك واجهنا وحدات عبارات تحتوي على إشارات توتولوجية.

اللغة العربية غنية بالمراجع اللغوية. عند تحليل القصائد والأمثال ، يمكنك استخلاص استنتاجات مثل: أما بالنسبة للقصائد ، فإن اللغة العربية تتميز بالتهجئات المجازية والمحجبة ، حيث يمكن للكلمات أن تعني حرفياً كلمة واحدة وتعني شيئاً آخر تماماً. مقارنة بالأدب الأوكراني ، من خصائص وصف الأشياء ومقارنتها

مقارنة كائن (في هذه الحالة مكون "العين") بكائن آخر (في هذه الحالة ، اللون ، الطبيعة ، الأشياء المتعلقة بالحياة اليومية).

ليس سراً أن اللغة العربية غنية بالمرادفات. والمكون "العين" ليست استثناء ويصل إلى أكثر من 200 كلمة. قام عدد كبير من علماء المعجم ومصطلحات المعجم بجمع مواد بعناية حول المفردات العربية وقوائم مجمعة من المرادفات وكلمات ذات معنى متطابق. الكتاب والشعراء العرب لديهم حب للمرادفات ، بمساعدة مرادف لكلمة واحدة ، يعززون التأكيد.

الأمثال والأقوال العربية متشابهة ومختلفة في نفس الوقت. هناك عدد كبير من المعنى المماثل في اللغتين الأوكرانية والعربية ، ولكن نفس عدد الكلمات المتشابهة ، حتى تلك التي لا وجود لها في الواقع الأوكراني. يرجع هذا التناقض إلى الموقع الجغرافي والاختلافات العرقية والحقائق الأدبية بشكل عام. لذلك ، عند إجراء تحليل مقارنة لوحدات علم الآثار الأوكرانية والعربية ، نحتاج أن نتذكر هذه الفروق الدقيقة من أجل إيجاد المعادلات الصحيحة عند المقارنة.

التراث الشعبي هو جزء لا يتجزأ من كل أمة أن ينتقل لأجيال عديدة مع حياتهم روح الشعب.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. . Гвоздарев Ю.А. Рассказы о русской фразеологии / Юрий Анатольевич Гвоздарев. – М., 1988. – С. 4–17.
2. Ad-Dašuqī Muhammad ‘Arafa. Hāṣiya ‘alā matn maḡnā al-labīb lial-’imām al-quḍwa Ibn Hišām al-’Anṣārī. –q.1. / Muhammad ‘Arafa ad-Dašuqī . – Al-Qāhira, 1887.
3. Al-Jundi ‘Alī. Fann at-tašbīh. Balāḡa. ‘Adāb. Naqd / ‘Alī Al-Jundi. – Al-Qāhira,
4. Al-Jurjānī ‘Abdel Qāhir. ‘Asrār al-balāḡa fī ‘ilmi l-bayān / ‘Abdel Qāhir Al-Jurjānī. – Al-Qāhira, 1953.
5. At-Taftāzānī Sa‘ad ad-Dīn Mas‘ūd Ibn ‘Umar. Al-muṭawwil ‘alā talhīṣ al-miftāh fī l-ma‘ānī wa l-bayān / Sa‘ad ad-Dīn Mas‘ūd Ibn ‘Umar at-Taftāzānī. – Istānbūl, 1890.
<http://intkonf.org/shevchenko-ig-teoriya-leksiko-semantichnogo-polya-u-doslidzhennyah-movoznavtsiv/>
6. Ibn Rašīq al-Qayrawānī. Kitābu l-‘umda fī mahāsin aš-ši‘r wa naqdihi wa ‘ādābihi. – q.1. / al-Qayrawānī Ibn Rašīq. – Al-Qāhira, 1955.
7. Qudāma Ibn Ga‘far al-Kātib al-Baḡdādī. The Kitab Naqd al-Si‘r / Ed. S. A. Bonebakker.– Leiden, 1956.
8. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. - Харків:
9. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології / Алефіренко М.Ф. – Х. : Вища шк. Вид-во при ХДУ, 1987. – 133 с.
10. Амна Ахмед Абдалла. Национально-культурное своеобразие русской и арабской фразеологии (на материале перевода художественного текста): Дис.канд. филол. наук / Амна Ахмед Абдалла. — М., 1998. — 156 с.

- 11.Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. - Л.: ЛГУ, 1963. - 405 с.
- 12.Аникин В. П. Мудрость народов / В. П. Аникин // Пословицы и поговорки народов Востока / Отв. ред. И. С. Брагинский – М., 1961.
- 13.Арабские народные пословицы и поговорки / пер. с араб. Г. Ш. Шарбатов. – М., 1961.
- 14.Арабська мова [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://znaimo.com.ua>
- 15.Ахмед Мухаммед Салех. Констративные особенности семантики несвободных сочетаний русского языка, выражающих эмоции (на материале русского и арабского языков). Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук. 10.02.01 — русский язык. — Институт русского языка имени А.С. Пушкина. — М., 1993. — 16 с. — Научный руководитель: доктор филологических наук, профессор Ю.А. Бельчиков.
- 16.Баран Я.А. Фразеологія в системі мови / Баран Я.А. – Ів.-Франківськ Лілея-НВ, 1997. – 173 с.
- 17.Баранов Х. К. Арабско-русский словарь — 6-е изд., стереотип. — М.: Русский язык, 1985. — 944 с.
- 18.Бойко Н. І. Паремії як дзеркало ментальних стереотипів комунікації українців / Н. І. Бойко // Славянская мифология и этнолингвистика : сборник научных статей. - Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2015. - С. 27-30.
- 19.Бондаренко Д. Мовностилістичні особливості українських прислів'їв та приказок / Д. Бондаренко // Мовознавство. -1976. - № 2. - С. 53-58.
- 20.Бутарева Л. А. Устойчивые словесные комплексы типа "дать + имя существительное (с предлогом и без предлога)" в русском языке

- (сравнительно с украинским и белорусским): Автореф. дис. канд. филол. наук. — Самарканд, 1974. — 28 с.
21. Вакк Ф. О соматической фразеологии эстонского языка. Вопросы фразеологии и составления фразеологических словарей /Ф Вакк. — Баку, 1968. — С.23.
22. Васько Р.В. Семантична модуляція соматизмів رأس / head / голова у фразеотрансформах арабської, англійської, української та російської мов/ Р.В. Васько // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія / [гол. ред. Корольова А. В.]. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. — Т. 19. — № 1. — С. 26–36.
23. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В. В. Виноградов — М., 1986. — 342 с.
24. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины / В. В. Виноградов. — М. : "Наука", 1977. — 312 с.
25. Вирган І., Пилинська М. Російсько - український словник сталих виразів, - Харків: Прапор, 2000. - 864с. Вища шк., 1983 - 137 с.
26. Вікіпедія [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Мова>
27. Гаврин С.Г. Заметки по теории фразеологии. // Проблемы устойчивости и вариантности фразеологических единиц. - Тула, 1972. - 180 с.
28. Голубовська І. О. Паремії як відбиття ціннісних пріоритетів етнічної спільності (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов) / І. О. Голубовська // Мовознавство. - 2004. - № 2-3. - С. 66-74.
29. Гранде Б. М. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении / Б. М. Гранде. — 2-е изд. — М.: РАН, 1998. — 592 с.
30. Гринчишин Д.Г. Спостереження над фразеологією наддніпрянських говірок//Проблеми дослідження діалектної лексики і 32 фразеології

- української мови: Тези доп./ М-во вищ. і серед. спец. Освіти УРСР, Ужгород.держ.ун-т, АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – Ужгород, 1978 . – С.88-90;
31. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова/А. П.Грищенко,Л. І. Мацько і ін. - К: Вища шк., 1997. - 287 с.
32. Денисова С.П. Типологія категорій лексичної семантики. - К.: Вид-во Київського держ. лінгвістичногв ун-ту, 1996. - 294с.
33. Духовное творчество испанского еврейства в период его расцвета // Очерки по истории еврейского народа / [под. ред. С. Эттингера]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://jhist.org/code/ettinger5_07.htm. 3
34. Закіров Р. Р. Особливості перекладу арабських фразеологічних одиниць на російську мову / Рафіс Рафаєлович Закіров. // Філологія і культура. – 2011. – С. 22.
35. Іван Франко збірка «Зів'яле листя» Київ ; Бейрут : Посольство України в Ліван. респ. : ГО "Громада Українців Лівану", 2017. — 113, 109, [2] с.
36. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 264 с.
37. Ковалев А. А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка/ А. А. Ковалев, Г. Ш. Шарбатов. — М. : Вост. Лит., 2004. — 751 с.
38. Ковалев А. А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка/ А. А. Ковалев, Г. Ш. Шарбатов. — М. : Вост. Лит., 2004. — 751 с.
39. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : підручник / М.П. Кочерган. – К. : Академія, 2003. – 464 с.
40. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник / М. П. Кочерган. — К. : ВЦ "Академія", 2005. — 368 с.

- 41.Красновский В. Н., Шарбатов Г. Ш. Карманный русско-арабский словарь / В. Н. Красновский, Г. Ш. Шарбатов — М.: Русский язык, 1988. — 576 с.
- 42.Красовська К.В. Зв'язок концептуальної та мовної картин світу з етнічною ментальністю / К.В. Красовська // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 154. – С. 120–123.
- 43.Крымский, А.Е.История новой арабской литературы : XIX - начало XX века / А.Е. Крымский . – М. : Наука. Главная редакция восточной литературы, 1971 . – 794 с. : портр. - В надзаг.: АН СССР. Ин-т востоковедения. - В Прил.: Библиогр.: с. 705-738. - Указ. имен: с. 739-763. - Указ. названий произведений и периодич. изд.: с. 764-777.
- 44.Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика психология - когнитивная наука // Вопросы языкознания. - М.: Наука, 1994а.- №4.-С.34-47.
- 45.Кунин А.В. Английская фразеология (теорет. курс) / Кунин А.В. – М : Высш. школа, 1970. – 344 с.
46. Кунін А. В. Питання теорії та історії перекладу / А. В. Кунін. – Москва. – 4 с.
- 47.Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики / В. В. Левицкий. — К. : УМК ВО, 1989. — 155 с.
- 48.Мелерович А.М. О принципах семантического анализа фразеологических единиц // Теоретические проблемы семантики и ее отражение в одноязычных словарях. – Кишинеv: Штиница, 1982. – С. 180– 184
мовознавців / І. Г. Шевченко — Уманський державний педагогічний
- 49.Науковий блог [Електронний ресурс] — Режим доступу:
<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3075/1/Tytarenko.pdf>
- 50.Науковий блог [Електронний ресурс] — Режим доступу:
<http://naub.org.ua/?p=1144>

51. Науковий блог [Електронний ресурс] — Режим доступу:
<http://naub.org.ua/?p=1144>
52. Нелюбин Л.Л. Лингвистика и межкультурная коммуникация /Л.Л. Нелюбин // Педагогическая поэма создателей. – М. : Современные тетради, 2001. – С. 329–330.
53. Номис М. Українські приказки, прислів'я та приказки і таке інше, К: Либідь, 1993. – 768 с.
54. Обзоры. Теория семантических полей // Вопросы языкознания. - 1971. - №5. -С.105 -113.
55. Ожегов С.И. Про структуру фразеології. – Лексикографічний збірник, - №2.- М.,1957. - 180 с.
56. Освіта [Електронний ресурс] — Режим доступу:
<http://faukr.ru/osvita/36142-semantika-ce-nauka-bez-jakoi-nejmovirno-skladno.html>
57. Пазяк М. М. Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії / М. М. Пазяк. - К.: Наук, думка, 1984. - 199 с.
58. Пистрак М. Ф. О вариантности фразеологизмов с соматическим компонентом // Фразеологическая система английского и немецкого языков. — Челябинск, 1979. — С.142-145.
59. Ройзензон Л. И. Матеріали до загальної бібліографії з питань фразеології, в збірці: Питання фразеології / Л. И. Ройзензон. – Ташкент, 1965. – 65 с.
60. Русские пословицы: синтаксис и поэтика Тарланов З. К. Издательство ПГУ, 1999, стр. 327
61. Сербенська О. Іван Франко - видатний дослідник української фразеології / О. Сербенська // Українське літературознавство. - Львів, 1969. - Вип. VII.- С. 160-165.
62. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. - К: Наукова думка. - 1973. -279 с.

63. Солодухо Є. М. Способи відображення адекватності фразеологічних одиниць на позначення суб'єктивної оцінки людини (на матеріалі української і англійської мов) / Є. М. Солодухо. // Казахстанський університет. – 1982. – С. 66.
64. Тетяна Лебединська «Арабські прислів'я та приказки (НАРОДНА МУДРІСТЬ)». Київ Видавництво художньої літератури «Дніпро» 1981
65. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. - К.: Знання, 2007. - 494 с.
66. Умарходжаєв М. И. Нариси з сучасної фразеології / М. И. Умарходжаєв. // Фан Узбецького СРСР. – 1997. – С. 87.
- університет імені Павла Тичини [Електронний ресурс] — Режим доступу:
67. Ушаков В. Д. Фразеологія Корана: Опыт сопоставления фразеоречений Корана и арабского классического языка : [монографія] / Виктор Данилович Ушаков – М. : Букинистическое издание, 1996. – 203 с.
68. Федорова М. А. Фразеологічні соматизми як засіб вторичної номінації лексико-семантичної системи німецької мови / М. А. Федорова. – 2012. – С. 81.
69. Феруленкова Т. Н. Некоторые особенности семантики соматических в современных германских языках//Вопросы фразеологии и фразеоматики. — М., 1983. — С.67-74.
70. Шайхуллин Т. А. Стилистика арабского языка : учеб. пособие / Т. А. Шайхуллин, Э. М. Зиганшин, А. Н. Зильева. – Казань : Магариф, 2008. – 383 с.
71. Шевченко І. Г. Теорія лексико-семантичного поля у дослідженнях
72. Шевченко І. Г. Теорія лексико-семантичного поля у дослідженнях мовознавців / І. Г. Шевченко — Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини [Електронний ресурс] — Режим доступу:

<http://intkonf.org/shevchenko-ig-teoriya-leksiko-semantichnogo-polya-u-doslidzhennyah-movoznavtsiv/>

73. Юсупов Р. А. Лексико-фразеологічні засоби російської та татарської мов / Р. А. Юсупов. – Казань, 1980. – 79 с.